

NEV E H R A Z I D L B L G S B B L Y O G R A F Y A S I

Mehmet HAZAR*

ÖZET

Kapadokya bölgesi zengin bir kültüre sahiptir. Bu kültür taşıyıcılarından biri de Oğuz Türkçesidir. Hıristiyan Kıpçak Türklerinden (Grek harfli Türkçe metinler yazan Karamanlı Türklerinden) sonra bu bölgede Oğuzlar ana unsur olmuştur. Bu çalışmada bir bibliyografya denemesidir. Çalışmanın konusu Nevşehir dialektidir. Çalışma dil bilgisiyle sınırlandırıldı. Önce Türkiye Türkçesi ağız çalışmaları üzerine bir değerlendirme yapıldı. Sonra Nevşehir ağız üzerine de değerlendirme yapıldı. Ses, ekil, söz dağarcığı, deyim ve atasözleri üzerinde duruldu. 65 bibliyografyada Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları'na ait 41 çalışma, diğer dergi ve basılı bildirilere ait 12 çalışma, 4 kitap, 8 tez bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bibliyografya, Dil Bilgisi, Kapadokya, Ağız, Nevşehir, Oğuz, Türkçe.

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY OF NEVSEHIR DIALECT

ABSTRACT

The Cappadocia Region has a rich culture. Oghuz Turkish was one of the transferring elements of this culture. Oghuz Turks became the main element after the christian Kipchak Turks (Karamanli Turks that used the greek alphabet in their Turkish texts) in this region. This is a bibliographic study that deals with the dialect of Nevşehir. This study has been limited to the linguistic aspect. First off, an evaluation on the Turkish dialect in Turkey has been carried out and as a second step, an evaluation on the dialect in Nevşehir has been conducted which focuses on phonology, morphology, idiomatic expressions and proverbs. There are 41 cultural and historical studies about Nevşehir, 12 studies published in journals and papers, 4 books and 8 theses in the bibliography of this study.

Keywords: Bibliography, Cappadocia, dialect, linguistic, Nevşehir, Oghuz, Turkish.

G R

Ağız Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Kağarlı Mahmud *Dîvânü Lü'âtî't-Türk*'te Türk ağızları üzerinde durmuştur. Teo ağız özelliklerini taşıyan Türk boyları de ik cihetlerden (Küçük Türkistan)¹ Anadolu'ya farklı zamanlarda gelip yerleşmişlerdir.² Hâlen Türkiye'de diğer Türkler iskân edilmektedir. Skânlar neticesinde lehçe tabakalaşması oluşur.³ Tarihte Anadolu'dan başka coğrafyalara gidip yerleşen

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Nevşehir – TÜRK YE, E-posta: mhzar@nevsehir.edu.tr.

¹ Leylâ Karahan, "Küçük Türkistan Anadolu", *Bilig*, S: 2/Yaz (1996), s. 135.

² 13. asırdan buyana (*Eski Türkiye Türkçesi* (veya Eski Anadolu Türkçesi) ağızları el yazmalarını yadigar olarak bırakmıştır.

³ Zeynep Korkmaz, "Bartın Yöresi Ağızlarındaki Lehçe Tabakalaşması", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar II*, TDK Yay., Ankara 1995, s. 227.

Türkler de olmu tur.⁴ Bazen Anadolu içerisinde de göç eklinde yer de i meleri görülür. Bunlar ayrı ayrı incelenmesi gereken konulardır.⁵

Ça da Türkiye Türkçesi a ızları üzerine incelemeler 19. asrın ortalarında ba lar.⁶ 20. asrın ilk çeyre ine kadar Türkiye Türkçesi dil bilgisi kitaplarında yazı dilinde olmayan a ız özelliklerinden bahsedilir.⁷ *Tahir Ke'an*'nın 1893 yılında tamamladı ı *Kavâid-i Lisân-ı Türkî*' den yakla ık altmı yıl gibi bir zaman geçtikten sonra Türkiye Türkçesi a ızları üzerine yapılan çalı malar artmaya ba lar. Makale eklinde birkaç bibliyografya denemesi yazıldıktan sonra bir a ız bibliyografyası kitabı basılır.⁸ A ız çalı maları Türk Dil Kurumu ve üniversitelerin himayesiyle *sempozyum*, *çalı tay* ve *bilgi öleni* gibi verilen adlarla yapılan ilmi toplantılardaki sunulan bildirimlerle devam etmektedir.⁹ Ayrıca bir a ız terimleri sözlü ü üzerinde durulmaktadır.¹⁰

⁴ Nurettin Demir, "Kıbrıs A ızları Üzerine Notlar", **Scalarly depth and accuracy. A Festschrift to Lars Johanson. Lars Johanson Arma anı**, Ankara 2002, s. 100. Kıbrıs a ızlarının "4. grubunu Ankara, çel, Kayseri, Kır ehir, Konya, *Nev ehir*, Ni de ve Yozgat a ızları olu turur."

⁵ Mehmet Aydın, "A ız Ara tırmalarında ç Göç Sorunu: Samsun Örne i", **Samsun Sempozyumu 2011**, 13-16 Ekim 2011, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun 2011, s. 1.

⁶ Zeynep Korkmaz, "Anadolu A ızları Üzerine Ara tırmaların Bugünkü Durumu ve Kar ıla tı ı Sorunlar", **TDAY-BELLETEN 1975-1976**, TDK yayınları, Ankara 1976, s. 143. "Anadolu a ızları üzerindeki çalı malarınba langıcı 1867 yıllarına kadar uzanır. A. Maksimov'un *Huloaendigâr* ve Karamanlı a ızları üzerine yazdı ı *Opıt izsledovanija tjurskich dialektov v Chudavendgare i Karamanii* (St. - Petersburg 1867) adlı denemesinden ta 1940 yıllarına kadar uzanan dönemdeki ara tırmalar, bir iki istisnası dı nda genellikle 'yabancı ara tırcılar dönemi' olarak adlandırılabilir." Bu bibliyografya çalı masına Kayseri, Nev ehir, Ni de ve Konya gibi yerlerde (bk. kaynakça Eckmann, 165 s.) Grek harfleriyle yazılmı Karamanlı Türkçesi irdelemeleri alınmamı tır. Karamanlı Türkçesi sadece Nev ehir yöresine ait de ildir. Karamanlılar yo unlukla Nev ehir Ni de arasında görülürler (bk. http://www.fryktories.gr/sites/fryktories.gr/files/downloads/bsa_uhseminar_04042011_key-1.pdf, 5. sunum, 18 yerle im birimi var. ET: 23.04.2013). Mübadeleden sonra Selanik'te bugün *Neopoli* denen bir semte yerle erek ya amaya ba ladılar. Yazı dili olan ama Türkiye'de konu uru kalmamı tek a ızdır ve yok olmak tehlikesiyle yüz yüzedir. Asuman Ergün Ünsal, "*Karamanlı Türklerin Sözlü ve Yazılı Edebiyatında Atasözleri*", **1. Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 2. Cilt, 16-19 Kasım 2011, Nev ehir Üniversitesi Yayınları: 2, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, 275 s.** künyeli yazısında "**Karamanlı Ortodoks Türklerin Sözlü Edebiyatı**" konulu doktora çalı masına ba ladı ndan haber vermektedir. Bizim de kanaatimizce Türkler de i ik dinleri kabul etti i gibi slamiyet'ten önce Kapadokya'ya gelen ço unlukla Kıpçak asıllı Türkler Ortodokslu u kabul etmi tir. Evlerinde Türkçe konu urlardı. Kimse evinde zorla Türkçe konu maz. Ho görüden dolayı di er Hıristiyanlara oldu u gibi ne Selçuklular ne de Osmanlılar bu soyda larına din de i tirmeleri için baskı yapmamı tır. Belki dında ları ve kom uları olan di er Rumlar kutsal kitaplarının harfleriyle bu Grek harfli Türkçeyi kolayca ö renmi lerdir. 16. asırdan itibaren Yunan harfleriyle Türkçe yazmaya ba lamı lardır. Din adamları da binlerce matbu eser bırakmı tır. Hatta bu harflerle Osmanlı Türkçesini Grek harfleriyle yazmı lar ve o dönemdeki kitapların erhlerinde Grek harfleriyle yazılmı Türkçe ibareleri de görmekteyiz. Bu konuda bir tıp kitabının Grek harfli Karamanlı Türkçesi erhleri üzerine *Veli Ay* alfabe kar ıla tırmalı bir yüksek lisan tez çalı ması yapılmaktadır. Adem Öger, Nev ehir Üniversitesi Kapadokya Ara tırma ve Uygulama Merkezinde yukarıda bahsedilen Grek Harfli Karamanlı Türkçesiyle ilgili eserlerin fotokopilerini çektiler bir kütüphane de olu turmaktadır. Türk tarihçileri konu ile ilgili eserler çıkarmaktadır. Son olarak Adem Öger ve O uz Özdem 1914 baskılı Grek harfli *Papa Georgios*'un Nev ehir Salnamesi'ni Türk Latin Alfabesine aktararak Nev ehir Üniversitesinin 3 numaralı yayını olarak kültürümüze kazandırdılar. Bk. <http://nevkam.nevsehir.edu.tr/tr/4788> (ET: 13.06.2013).

⁷ Laylâ Karahan, "Anadolu ve Rumeli A ızlarının En Eski Kaynaklarından Biri: Gramer Kitapları", **Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları**, Volume 6/1 Winter, 2011, p. 38. Elbette Eski Türkçe belgelerinde (Orhon Abideleri'nde) oldu u gibi Beylikler ve Osmanlı dönemi Türkçelerinde de a ızlar vardı. Eski Türkiye Türkçesi a ızları ayrı bir çalı ma konusu oldu u için burada o dönemle ilgili malumat verilme gere i duyulmamı tır.

⁸ Tuncer Gülensoy, **Anadolu ve Rumeli A ızları Bibliyografyası (Anadolu-Kıbrıs-Suriye-Irak-Bulgaristan-Yunanistan-Yugoslavya ve Romanya Türk A ızları)**, Kültür Bakanlığı ı Millî Folklor Ara tırma Dairesi Yayınları: 33, Ankara, 1981. Bu eser daha sonra Ercan Alkaya ile birlikte geli tirilmı ve Akça Yayınları tarafından ne redilmı tir. Kayhan Erimer tarafından daha önce (1970) TDAY-Belleten'de bibliyografya denemesi yazılmı tı.

⁹ Türk Dil Kurumunun, Türkiye Türkçesi a ız ara tırmalarına bir ivme kazandırmak ve alanın uzmanları arasında üst düzeyde yo un tartı ma ve bilgi alı veri ini sa lamak amacıyla, ülkemizin de i ik üniversiteleri ile i birli i hâlinde yürüttü ü ve ilkini 2008 yılında anlıurfa'da, ikincisini 2009 yılında Kars'ta, üçüncüsünü 2010 yılında Sakarya'da düzenledi i **Uluslararası Türkiye Türkçesi A ız Ara tırmaları Çalı tayı**'nın dördüncüsü **27-29 Ekim 2011** tarihleri arasında Trakya Üniversitesi Balkan Ara tırma Enstitüsü i birli iyle **Edirne**'de düzenlendi.

Belki bir *Kar ıla tırmalı Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü* -her bölgeden bir yöre seçilerek ortak bir metin, özet gramerleri ve dizini- yazılabilir. “A ızlar, bir dilin yapısı içinde temel ta ı vazifesi görmektedir. Bu sebeple Anadolu a ızlarının ortak gramerinin yazılması gerekmektedir. Türk dili alanında tek derleme sözlü üne sahip olan diyalekt alanı, Türkiye diyalekt alanıdır.”¹¹

Artık Türkiye Türkçesi a ızları üzerine yapılacak çalı maların te ekkül ettirilecek bir birim (Türk Dil Kurumu) tarafından planlanıp koordine edilmesi gerekir.¹² Sosyal Bilimler Enstitülerinde Türk Dili A ızları Ana Bilim Dalı ve Türkiye Türkçesi A ızları Bilim Dalı te ekkül ettirilmelidir. *Diyalektoloji A ız Ara tırmaları Dergisi* adıyla bir mecmuanın olması bundan sonraki birçok çalı manın bir çatı altında toplanmasını sa layacaktır.¹³ Ancak daha sonraki çalı maların dil atlası¹⁴ üzerinden takip edilerek kurulacak komisyonlar tarafından yönlendirilmesi gerekir. Belki bir çalı tay düzenlenerek *Uluslararası Türk Dilleri A ız Ara tırmaları Enstitüsü* kurulması tartı ılmalıdır.¹⁵

Türkçenin konu uldu u yerler anlamına gelen Türkiye'nin Türkçesi *Türkiye Cumhuriyetine* yakın co rafyada Anadolu ve Rumeli'dekine benzer ekilde ya amaya devam etmektedir. Türkiye Türkçesiyle televizyon yayınları dahi vardır. 1996 yılından sonra bu a ızlarla ilgi kar ılıklı çalı malar yapıyor.¹⁶

Nev ehir A zının De erlendirilmesi

Nev ehir Türkiye haritasının tam ortasında yer alır. 1718'de *Mu kara* adında bir köy idi. Adını 1726 yılında Sadrazam Damat brahim Pa a de i tirmi tir. zmir'de bazı akrabaları *Mu kara* soyadını devam ettirmektedir. Bugün *Mu kara* adında faal hâlde bir yerel gazete dahi vardır. Artık birkaç Türk filminden sonra popüler dizilerle iyice me hur olan Nev ehir,¹⁷ O uz boylarının dil karakterini ta ıyan bir a ız özelli ine sahiptir. O uzların tarihte ve günümüzde de i ik vatanlarda ve alfabelerde Türkçeyi ya atmaları dilciler için kar ıla tırmalı çalı malara imkân vermektedir. Orta Anadolu'nun merkezinde Zeynep Korkmaz gibi bir Türk dilcisinin Nev ehir a zını örnek bir

¹⁰ Erdo an Boz, “A ızbilimi Terimleri Sözlü ü Üzerine”, *Diyalektoloji A ız Ara tırmaları Dergisi*, S: 2 2011, s. 1. Burada *dı göç*, *iç göç* ve *göçmen a zı* terimlerine yer verilmi tir. Bir de Anadolu'dan Kıbrıs'a oldu u gibi *içten dı a göç* kavramını veren bir terime ihtiyaç var.

¹¹ Nergis Biray “Cumhuriyet Döneminde A ız ve Lehçeler Üzerine Yapılan Çalı malar”, *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, 2005, Karaman Valili i Yayınları, Karaman, 2005, s. 214.

¹² Erdo an Boz, “A ız Atlasları”, *Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları*, C: 3/3 Bahar 2008, s. 163.

¹³ Derginin ar iv kısmında ba ka dergilerdeki a ız ara tırmalarıyla ilgili makalelerin de verilmesi güzel bir çalı madır. Bunun Çukurova Üniversitesi Türkoloji sayfasındaki gibi daha geli tirmesi faydalı olacaktır.

¹⁴ Ahmet Buran, “Türkiye Türkçesi A ız Atlasının Önündeki Sorunlar”, *Diyalektoloji A ız Ara tırmaları Dergisi*, S: 1/Kı 2010, 15 s. Ayrıca özet bilgi için bk. Ahmet Buran, “Do u ve Güneydo u Anadolu'nun Dil Atlası”, <http://www.biyografi.net/MAKALE.asp?HABERID=144> (ET: 21.04.2013).

¹⁵ Fikir vermesi açısından bk. Yılmaz Kurt, Haberler: “Osmanlı Türkçesi Çalı tayı'nın Ardından”, *OTAM*, S: 30/Güz 2011, s. 225.

¹⁶ Bahadır Güne , “Kar ıla tırmalı A ız Ara tırmalarının Önemi ve Türkiye'deki Kar ıla tırmalı A ız ncelemeleri Üzerine Bir Deneme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi*, S: 1/4 2012, s. 25. Enise Kandemir'in danı manlı mını yaptı ı *Kıbrıs A zı ve Türkiye Türkçesi Dil Özelliklerinin Kar ıla tırılması* yüksek lisan tezi makaledeki tarihi en eski mukayeseli çalı madır.

¹⁷ 20.07.1954 tarihinde il olan Nev ehir'in bugün merkezle beraber 5 belediyesi, merkezle beraber 8 ilçesi, 12 buca ı ve 171 köyü vardır. 1990 sayımına göre toplam nüfusu 86.800'dir. Bugün üniversitenin yakla ık 10.000 ö rencisi vardır. Tahminen 100.000'e yakla mı tir. Detaylı bilgi için bk. <http://www.cografya.gen.tr/tr/nevsehir/ilceler.html> ve http://www.nevsehir.bel.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=121 (ET: 22.04.2013). *Ürgüp* ilçesinden *Ba dat*'a giden **tarihi tuz yolu** geçmektedir. Bk. Turan Yalçın, “ Bir lçenin Sosyokültürel Tarihi: *ncesu*”, www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/33-309-384.pdf (ET: 23.04.2013).

ekilde çalışması yeni ara tırmacılar için bir bahtiyarlıktır.¹⁸ Kendisi de Nev ehirlî¹⁹ olan Korkmaz u de erlendirmede bulunuyor:

“Ele almı oldu umuz Nev ehir ve Yöresi A ızları'nda (Ankara1963), ara tırmalarımızı yeterince derinle tirebilmek için daha dar bir a ız bölgesini seçmi bulunuyoruz. Orta-Anadolu a ızları içinde Nev ehir bölgesini seçmi olmamız tesadüfî de ildir. Etnik yapısındaki ve iskân tarihindeki özellik dolayısıyla bütün Orta - Anadolu a ızlarını en iyi temsil eden bir a ız bölgesi niteli ini ta ımaktadır. Ayrıca, bu il do um yerimiz oldu u için, a ız özelliklerine yakından a ina bulunmaktayız. Bilindi i üzere, a ızlar üzerindeki incelemelerde ortaya konan ara tırmaların de eri, ilkin o ara tırmaların dayandı ı metin ve malzemenin sa lamlı ma ba lıdır. Metinlerin sa lamlı ı ise, do rudan do ruya derleme yapılan bölge a ızlarının gere i gibi verilebilmi olup olmaması ile ilgilidir. Bu bakımdan derleme ve de erlendirme i leri büyük bir önem ta ımaktadır. Son yıllara kadar Anadolu a ızları üzerinde yapılan ara tırma ve incelemelerin gerek metin derlemesi gerek derlenen metinlerin de erlendirilmesi yönünden çoklukla yetersiz oldu unu gördü ümüz için, bu ara tırma ile bundan sonraki diyalektoloji ara tırmalarında metot bakımından örnek olarak kullanılabilir bir deneme ortaya koymak istedik. nceleme bölümünde Nev ehir ve yöresi a ızları derinlemesine bir ölçü ile incelenme e çalı ılmı tır. De erlendirmeler sırasında gerektiğçe öteki Anadolu a ızları ve ba ka Türk lehçelerindeki benzer olaylarla kar ıla tırmalar da yapılmı tır. Böylece, hem Nev ehir a ızlarının öteki Anadolu a ızları arasındaki ve Türkçenin bütünü içindeki yeri daha belirli bir biçimde ortaya konmu hem de varılan sonuçlar yalnız, bu bölgenin de il, ba ka bölgelerin aynı nitelikteki olayları için de bir kar ılıklı olmu tur. Anadolu'nun yerle me tarihindeki pek de i ik artlar, Anadolu bölgesinde 24 O uz boyundan 23'nün yurt tutmu olması, ayrıca Anadolu'ya O uz dı ı Kıpçak vb. birtakım Türk etnik unsurlarının da gelmi olması ve yüzyıllar boyunca meydana gelen iç göçler ve çalkantılar, dı arıdan yapılan muhaceretler bir tek ile ba lı ilçe ve köyler arasında bile çe itli a ız ayrılıklarının do masına yol açmı tır. te bu sebeple Anadolu a ız çalışmaları her bölgeyi meydana getiren a ızların etnik yapı ile olan ba lantılarını da ayrıca ortaya koymayı ve o bölgenin yerle me tarihini gerilere do ru izlemeyi gerektirmek-tedir. Nev ehir ve Yöresi A ızları'nda bu amaçla ilk defa diyalektoloji metodu yanında tarihi bir metot da uygulanmı ; ar iv kayıtlarına, tarihi kaynaklara ve bölgenin yerle me durumunu aydınlatıcı fermanlara ba vurularak, bölgenin a ız yapısını kuran çe itli Türkmen oymak ve a iretleri ortaya çıkartılmı tır. Diyalektoloji ara tırmalarından beklenen sonuca rahatlıkla varılabilmesi için, her ilin bu metotla ayrı ayrı incelenip de erlendirilmesi gerekir.”²⁰

¹⁸ Tuncer Gülensoy, **Anadolu ve Rumeli A ızları Bibliyografyası (Anadolu-Kıbrıs-Suriye-Irak-Bulgaristan-Yunanistan-Yugoslavya ve Romanya Türk A ızları)**, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Ara tırma Dairesi Yayınları: 33, Ankara, 1981. 61. sayfasında eser hakkındaki de erlendirmeleri iki paragraf ekinde aktarmı tır.

¹⁹ Karmanlı Türkçesinde *Nem eher*'li bk. Janos Eckmann, “Anadolu Karamanlı A ızlarına Ait Ara tırmalar I. Phonetica”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Co rafya Fakültesi Dergisi**, C. VIII 1950, 7 s. Bu Karamanlı Türkçesi metinlerinden hangilerinin Osmanlı dönemindeki Nev ehir a zını temsil etti ini tespit ettikten sonra bugünkü Nev ehir a zıyla kar ıla trabiliriz. Acaba Grek harfleri dolayısıyla ve Rumca Hıristiyanlık terimlerinin tesiriyle aksan de i mi midir?

²⁰ Zeynep Korkmaz, “Anadolu A ızları Üzerindeki Ara tırmaların Bugünkü Durumu ve Kar ıla tı ı Sorunlar”, **TDAY Belleten Dergisi 1975-1976**, TDK yayınları, Ankara 1976, s. 152.

1. Ça da Türkiye Türkçesi Nev ehir A zı Kaynakçası De erlendirmesi

Yukarıda bahsedilen incelemenin derinle tirilmesine yardımcı olabilmek için eksiklikleri de olsa sadece bir dil bilgisi kaynakça çalı ması yapılarak katkı sa lanmak istenildi. Kayseri’de üniversitele menin Nev ehir’e göre erken ba lamasından dolayı Kayseri yöresi gibi maalesef zengin bir bibliyografya olu mamı tır.²¹ Hatta *Ürgüp ve Avanos Yöresi* üzerine yüksek lisans tezi Erciyes üniversitesi ö retim üyesi *Mustafa Argun ah* tarafından yaptırılmış tır.²² A a da konularına göre bu çalı malar de erlendirilecek ve akabinde bir bibliyografya verilecektir. Kaynakçadaki eserler ise bu makalenin referanslarıdır. Ses bilgisine geçmeden önce Nev ehir A zı kısaca tanıtıldı.

Zafer Ye ilöz’den kısaltılarak alınan “Nev ehir A zı” makalesi özet mahiyetindedir.²³ Nev ehir a zına ait kelimelerin kullanılmama sebepleri unlardır: 1. Yöre a zının *tıskalı* “hastalıklı”, *tırhaz* “karanlık yer”, *yö ümsüz* “u ursuz” vb. kelimelerini kullanan ya lıların ölmesi. 2. Kitle ileti im araçlarının *carı* “acele”, *fit* “üphe”, *sıracalı* “sırna ık” vb. kelimeleri unutturması. 3. Teknik aletlerin yaygınla masıyla *helki* “süt ta inan kap”, *varangelen* “halı dokuma tezgâhındaki el aleti”, *yunak* “hamam, banyo” gibi kelimelerin kullanılmaması. 4. Ba cılı ın gerilemesiyle *çiltim* “küçük üzüm salkımı”, *ı kın* “filiz”, *köftür* “bir çe it pestil” vb. kelimelerin unutulması. Nev ehir çevresindeki konu malarda dikkati çeken temel hususiyetler ise unlardır: 1. *k, g* ve ünsüzleri yanındaki seslileri *kor* “kör”, *gozel* “güzel”, *du ul* “dünür” gibi kalın okutur. 2. *a â* “a a ı”, *gâve* “kahve”, *ôsüz* “öksüz” gibi uzun okunan ünlüler çok fazladır. 3. *guzden* “güzden”, *kupe* “küpe”, *Ürgüp* “Ürgüp” gibi bir çok kelimedede ünlü uyumu bozular. 4. *çente* “çanta” (<Far. *tanç* “kese”, *tanc den* “dürmek”), *havas* “heves” (<Ar. *heves* “istek”) *metel* “masal” (<Ar. *meşel* “atasözü, hikâye”) gibi yabancı dillerden alınan kelimelerin ünlüleri ya incelir veya kalınla ır. 5. *bahıncı* “bakınca” gibi geni ünlülü kelimelerde darla ma, *dövllet* “devlet” gibi kelimelerde ise yuvarlakla ma görülür. Ayrıca dar yuvarlak ünlülüler, *Yonan* “Yunan” gibi geni yuvarlak ünlülü olur. 6. *l, r* ünsüzleriyle ba layan *ireis* “reis”, *il n* “le en” gibi kelimelerde hafif bir i ünlüsü türer. 7. *ge di* “geçti”, *hindi* “imdi”, *mejlis* “meclis” gibi ünsüz de i meleri karakteristiktir. 8. *alıllar* “alırlar”, *ossun* “olsun”, *bannah* “parmak” gibi kelimelerin iç sesinde konson ikizle mesi görülür. 9. *Avanız* “Avanos”, *otus* “otuz”, *serbez* “serbest” gibi kelimelerde seyrek de olsa son seslerinde (*z* > *s* ~ *s* > *z*) ünsüz de i meleri olur. 10. *b lım* “bakalım”, *b n* “bugün”, *del nli* “delikanlı” gibi kelimelerde hece kayna ması olayı ünlülerde uzun telaffuzu gerektirir.

1.1. Ses Bilgisi

Makalenin hacminin artırılmaması için ünlüler ve ünsüzler ekinde alt ba lıklara ayırmadan tarama yapıldı. Çünkü örnek kelimelerin ço u her iki ba lık altında yazılabilir.

Asli (birincil) uzun ünlüler meselesine Fatih Özek “*Arapkir/Malatya A zında Birincil Uzun Ünlüler*” makalesinde Nev ehir Yöresi ve A ızları’nın 109. sayfasında geçen *g* “kız” ünlemini tartı mı tır ve Ana Türkçedeki uzun ünlü oldu u görü ünü belirtmi tir. Zeynep Korkmaz’ın “*t* gibi

²¹ Nevzat Özkan, “Kayseri ve Yöresi A ızları Üzerine Yapılan Çalı malara Bir Bakı ”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, E. Ü. Sos. Bil. Enst., S: 7 1996, s. 265. Bizim çalı mamızda dil incelemelerine yer verildi. Özkan’ın çalı ması daha kapsamlıdır.

²² Zafer Ye ilöz, *Nev ehir li Ürgüp ve Avanos Yöresi A ızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1993. Bu çalı mada ekil bilgisi de vardır. Ön Söz’de bu çalı mayı *Tuncer Gülensoy*’un istedi i belirtilmi .

²³ Zafer Ye ilöz, “Nev ehir A zı”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 8 2007, s. 19.

seyrek dü en bir sestir.” açıklamasına kar ı çıkılmı tır. O zaman tek *ıclıh* “azıcık” [<AT * z] örne i bulunmaktadır.²⁴ Nev ehir’in bazı mahallelerinde ikileme (*ıclı ıclıh*) ekli de var. *Damsa*’da kökleri içerisinde Türkmen boylarına ait *cık* diye bir yerle im birimi de vardır. Zafer Ye ilöz’ün tezinde de z dü mesi görülmemektedir.²⁵

Birincisi yapılan *Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*’nda sunulan bildirilerle Nev ehir a zı çalı malarına olan ilgi devam ettirildi. Bu bilgi öleninde Çetin Pekacar bildirisini sunarken *F-DI+m* nasıl teklik birinci ahsı, *F-DI+* nasıl teklik ikinci ahsı gösteriyorsa *F-DI+n* (gel-di+di+n “o geldi”) eklinin sonundaki /n/ ünsüzü de *Ana Altaycada* iyelik ifade eden ve 3. ahsı gösteren bir ektir eklinde açıklama yaptı.²⁶

Leylâ Karahan “Nev ehir a ızlarına ait *söyles ne* örne inden hareketle -sAnA ekinin yapısını tartı ”arak Nev ehir a zı dil bilgisi çalı malarına katkıda bulunmu tur. Bu ekin köken *bilgisini F-sA+ +n+e* eklinde açıkladı.²⁷

Makalesinin konusu do rudan Nev ehir a zı olmasa bile örneklerinin öneminden dolayı Aylin Koç’un “Kelime Sonu Ünsüz Türemesi”ni de bu çalı mamıza dâhil edebiliriz. Birkaç misal: *bekit* <Ar.+Far. *belki* “belki”,²⁸ *yoharım* < *yukarı*, *ameley* < Ar. ‘*amele* “amele”, [*ney* kelimesinde sayfayı verme ama örnek yok, birkaç örnek tarafımızdan adı geçen eserden alınarak eklendi (Korkmaz 1994a: 100).] *de-y+im*, *ne+y+im*, *vasıta+si+y+le*, *geldi di-y+in*, *cefa+y+ıman*, *fiyet* <Ar. fi’at “fiyat”, *pendir*²⁹ <Far. *penîr* “peynir”, *gibin*, *gayrın*, *esgiden Diledis diller idin* [bk. Pekacar].³⁰

Sesbilgisi açısından Kıpçak Türkçesi özelli i olan > s de i mesi dikkat çekicidir. Bu sebeple Ahmet Buran’ın “*Türkçede ve Türkiye Türkçesi A ızlarında s/ Meselesi*” adlı makalesi bibliyografyaya alındı.³¹ Nev ehir a zında - s-> -ss- (*bés sene*, *ulucemissi*, *e leseydik*, *alısı*) eklinde bir gerileyici benze medir. Zafer Ye ilöz bu ses olayının tersi olan -s- > - - (*herkes*>

²⁴ *Az* kelimesi Türkmencede uzun ünlülü oldu una göre Ana Türkçedeki z ekline gider. Derleme Sözlü ü’nde Hasano lan-Ankara’da *ıccık* eklinde uzunluk ünsüz ikizle mesine sebep olur. Ayvagedi i-Mersin’deki *ıdk* “azıcık” kelimesinin kök ünlüsünden sonraki /d/ sesi Ba kurt Türkçesindeki *ä* ~ *az* ile örtü ür. Tatar Türkçesinde *öz*, Özbek Türkçesinde ise *öz* eklinindedir.

²⁵ Bahadır Dedeo lu, “Nev ehir’de Göçler Tarihine Kısa Bir Bakı ”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 3 2005, 52 s. Ara tırmalar için önemli bir kaynak *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları* dergisidir.

²⁶ Çetin Pekacar ve Filiz Erdem Uçar, “Nev ehir ve Di er Anadolu A ızlarında Fiillerin Teklik 3. ahsı Çekimlerinde /N/ Sesi”, **1. Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 2. Cilt**, 16-19 Kasım 2011, Nev ehir Üniversitesi Yayınları: 2, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, s. 234. “Türkiye Türkçesi a ızlarında *i-* ek fiilinin çekiminde görülen son ses /n/ ünsüzü de teklik üçüncü ahsı gösteren bir ek durumundadır.” Sayfa 232’de kaynakçasında künyesi verilen Gürer Gülsevin’in “Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Ki i yelik Ekinin Özel Kullanılı ı” adlı makalesine atfen... *pehliv n+m kıldı* “(onun) pehlivanı kıldı” örne iyle Gülsevin’in belirtti i 16 ekilde (*i-di+n* gibi ünlüyle bitirse 20 ekilde) dal sesi olan üçüncü ahsı ki i iyelik +(s)I⁴(n) ekinin +In ekli oldu unu vurgulanmaktadır. /n/ sesi ekin asli sesidir. Kayna tırma sesi de ildir. 3. ahsı iyelik eki üzerine ad durumu ekleri alınca sonda /n/ sesi (kapı+sın+da) tezahür eder.

²⁷ Laylâ Karahan, “A ız Verilerinin Etimoloji Çalı malarına Katkısı: ‘*söyles ne*’ Örne i”, *Dil Ara tırmaları*, S: 10 2012, s. 9 ve 14.

²⁸ Zafer Ye ilöz bunun Nev ehir a zında *belkit gideciyağ* cümlesini örnek verdi.

²⁹ Zafer Ye ilöz bunun Nev ehir a zında *pindili* “peynirli” örne inin oldu unu söyledi.

³⁰ Aylin Koç, “Kelime Sonu Ünsüz Türemesi”, *Türkiyat Ara tırmaları Dergisi*, S: 28 2010, s. 56, “Türkiye Türkçesi A ızlarından özellikle Adana ve Osmaniye illeri, Mu laili ve Nev ehir ili a ızlarında *i-* yardımcı fiilinin görülen geçmi zaman teklik 3. ki ilerinde ortaya çıkan /n/ türemesi *Boyama/Hayta*, *A çılar*, *Saritekeli*, *Tekeli* Yörük a ızlarında görülür.” O halde bu özellik Adana, Manisa, Denizli ve Mu la gibi Yörük yerle melerinde ortak bir hususiyet arz etmektedir.

³¹ Ahmet Buran’ın “*Türkçede ve Türkiye Türkçesi A ızlarında s/ Meselesi*”, *Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları*, C: 2/2 Bahar 2007, s. 124.

herke)³² örne ini tespit etmi tir. Zeynep Korkmaz (*herke* , *herki*) örneklerini tespit ederek “/s/nin bo umlanma noktasının daha geriye kaymasından olu mu bir de i im türüdür. De i imde kelime içindeki öteki ünsüzlerin bo umlanma noktalarındaki gerginli in etkisi olmu tur. Bu kelime bölgenin bütün a ızlarında aynı ekilde görülür” açıklamasını yapar.³³

Yine ünsüzünün (Türkmen, Azerbaycan ve Ba kurt Türkçelerinde de görülmesinden dolayı)³⁴ > h de i mesinin önemi açısından Nev ehir a zına bakmak gerekir. Zafer Ye ilöz tezinin sözlük bölümünde kelimeye dikkat çekmi tir: *himdi* “ imdi” *milangaz çıhdi*, *hind ki* “ imdiki” *hind ki yuklerin giTdî gibi ordan da y getirillermi* . Ayrıca *hincik* “ imdi” ekli de var (Soyak 2013: 25).

“Kelime ve hece ba larında yuvarlak ünlüler önündeki g-> -, k-> - de i imleri ile bu de i imlerin geli tirmi oldu u orta bo umlanmalı /o/, /u/ ünlülerinin bulunu u” bir Türkmen özelli idir. Bu tespitten dolayı Zeynep Kormaz’ın “Bartın Yöresi A ızlarındaki Lehçe Tabakala ması” yazısının i aret etti i örnekleri eserinden buraya alındı:³⁵ *ol* “göl”, *or* “kör”, *oy* “köy”. Zafer Ye ilöz’ün tezinin 52. ve 15. sayfasındaki ç “göç”; *r-* “gör-”, *sder-* “göster-”, *zel* “güzel”; *rgelik* “gölgelik”;³⁶ VKK- yapısında o *ce* “ökçe”, *süz* “öksüz” örnekleri buraya eklenebilir [ünlüsü sadece altı noktalı ekildedir, en yakın olanı yazıldı.].

kincil uzun ünlüler meselesine ise örnek olabilecek bir kelime Nev ehir çocuk oyunları adında geçmektedir. ³⁷ Bu kelime aynı zamanda Derleme Sözlü ü’ne bir katkıdır. *Daar* “mendillerden ku eklinde yapılmı bohça”<*ta ar(cık)* “çuval, da arcık, harar”.

Nev ehir yöresinin çok ilerlemi ses olaylarından biri hece kayna masıdır. E e im A lar türküsünde *Korucular e e imin aya ını* (~ *kula ını* ~ *gözlerini* ~ *kuyru unu* ~ *derisini*) **napular** nakaratında koyu punto ile yazılan kelime bu görülmektedir: *nap-* <*ne+yap-*. Avanos a ait *Kızılırmak nettin* (~ *nittin*) *allı gelini?* nakaratında ve *Elinin kınası soldu m’ola?* dizesinde hece kayna ması örne i vardır. ³⁸ Ölenin arkasından yas tutulurken *nöracam* <*ne yapaca ım* ifadesinde de hece kayna masıyla kelimenin büzü tü ü görülür.³⁹

Ferit İktürk yazısında Nev ehir’in eski evlerini görüntüleriyle de anlatırken onlarca kelime katkısında bulunur.⁴⁰ Bunlardan biri dikkat çekicidir: *tafana* “tandır evi” <*tok+hane*, /h/ sesinin dü mesinden sonra aykırıla mayla *k> g> v> f* ünsüz de i mesi olmu ve birle ik kelime damak

³² Zafer Ye ilöz, **Nev ehir li Ürgüp ve Avanos Yöresi A ızları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1993, s. 53.

³³ Zeynep Korkmaz, **Nev ehir ve Yöresi A ızları I. Cilt Sesbilgisi (Phonétique)**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Co rafya Fakültesi Yayınları Sayı: 142, Erol Ofset ve Mabaacılık, (2. baskı), Ankara 1977, s. 105.

³⁴ Nurettin Demir, “Alanya A ızlarında *imdi*’nin Varyantları”, **TDAY-Belleten 1995**, TDK yayınları, s. 105.

³⁵ Zeynep Korkmaz, “Bartın Yöresi A ızlarındaki Lehçe Tabakala ması”, **Türk Dili Üzerine Ara tırmalar II**, TDK yayınları, Ankara 1995, s. 228.

³⁶ Zafer Ye ilöz buna Nev ehir a zından *rume mi turecäm yerif* “mezarıma mı götürece im” sitem cümlesini örnek verdi.

³⁷ Mustafa Dinleyen, “Nev ehir’de Çocuk ve Genç Oyunları-E lenceleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 3 2005, 40 s., “*Daar daar oyunu*: Çocuklar aralarında bir ebe seçiyorlar, aralarında anla arak mendillerini birle tirip dü ümler atarak ku ekline koyuyor, sonra bir kul ismi seçip herkes bir özelli ini söylüyor. Ebeye, bilmesi için birkaç alternanif ku ismi söyleme hakkı verilir. Bilmez ise ku biçimindeki mendil demeti ile sırtına vurulur.” Derleme Sözlü ü’de *daar* “lazımlık” Sürmene-Trabzon, *d r* “küp” Hayrabolu ve Malkara’da kullanılmaktadır. Ayrıca *da ar*, *d ger*, *dahar*; *da arcık*, *d rcık*, *d rcık*, *davarcug* vb. ekileri de vardır. Bu O uz Türkçesinin söz da arcı ına ait bir kelimedir.

³⁸ Bahadır Dedeo lu, “Bunları Duydunuz mu?”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 5 2005, 66 s.

³⁹ Mustafa Dinleyen, “Nev ehir’de Cenaze Defin Törenleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 10 2008, 47 s. Ayrıca *öşüz* *Mısdafam* ifadesinde k ünsüzü dü erken ikincil uzun ünlünün görülmesi ve t> d ünsüz de i mesi, u> ı ünlü de i mesi görülmektedir.

⁴⁰ Ferit İktürk, “Nev ehir’in Eski Halk Tipi Evlerinden Ya am Kesitleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 5 2005, s. 44.

uyumuna uyumu , gerilek benze meyle de *o* > *a* de *i* mesi olmu tur. Zafer Ye ilöz Avanos'ta *tuv na* eklinin oldu unda da bahsetti.

çseste ve hece sonlarında /r/ ünsüzünün bir ünsüzden önce dü mesine sayı adlarından örneklere rastlanmaktadır. Ya arın A ıdı'nda *yimbe* “yirmibe” örne i geçmektedir.⁴¹ Avanos a zında nadiren /r/ ünsüz türemesi *ubart* “ubat” görülebilir.⁴² Benze meyle *r* > *l* de *i* mesi görülür: Acıgöl a zında *birlen-* “birle mek” > *billen-* “toplanmak”,⁴³ Derinkuyu a zında *alvar* > *alval*, *tarla* > *talla*, *yuarla* > *yualla*-.⁴⁴

Yukarıdaki /l/ ünsüzüne örnek olan kelimelere u örnekler de katılabilir: Acıgöl a zında /l/ ünsüzünün dü mesi *olması* > *ması*,⁴⁵ Hacıbekta a zında /l/ ünsüzünün gerilek benze mesi *bilsin* > *bissin*,⁴⁶ Ürgüp a zında *l* > *n* ünsüz de *i* mesi *kavli* > *gavni*.⁴⁷

Dikkati çeken birkaç örnek de unlardır: Gül ehir a zında *a aç* > kelimesinde iki ünlü arasında *yumu ak* / / ünsüzünün erimesiyle *büzü menin* olması ve hece dü mesinin gerçekle mesi,⁴⁸ Hacıbekta a zında *de i* -> *deni* - kelimesinde > *n* ünsüz de *i* mesi, *Antep* > *hantep* kelimesinde /h/ ünsüzü türemesi, *küfür* > *kühür* kelimesinde *f* > *h* ünsüz de *i* mesi.⁴⁹

1.2. ekil Bilgisi

“(Ses bilgisine dayalı olarak) ilgi durumu eki $+(n)I_4$, zamirlerde $+I$ *ki*, bazen $+n$ (*bann* ‘parma ın’, *topr* ‘topra ın’; *i* ‘ine in’ vb.), $+yI$ (*zü+yü* ‘senin gözünün’), $+I_4m+ki$ yerine I_4+ki (*ben+i+ki*); yükleme durumu eki + *bur* (< *bura+yı*) *gezdik*; $+A/Iy$ *zurnay da* ‘zurnayı da’, uzun bir *a* () *yem* ‘yeme i’ *unutmu* , “Yan yana bulunan seslerin birbirini etkilemesinden ve kayna masından olu arak bir yüksek ikiz ünlüye dönü me biçimindeki ekil de *i* ikli *i* yönelme durumu ekinde de görülmektedir: *arabacı ıvı damØ* ‘kıvı damaya’ *ba ladı* (29-46)”, zamirlerde + *a* biçimindedir (*ba a*), $-dUk$ sıfat-fiil eklerinden sonra gelen yönelme durumu eki, “bir ey için, -dan dolayı” anlamını verir ve eklendi i sözle birlikte bir zarf grubu olu turur (*ö beni ki bir de urudu sıcağ old na* ‘oldu u için’), zaman gösteren sözlere gelen yönelme durumu eki, o sözleri birer zarf durumuna sokar (*am+ı+na* ‘ak amleyn’), Yönelme durumu ekinin yer yer bulunma, çıkma ve yükleme durumlarını kar ıladı ı da görülür (*ik n+e bi* ‘iki günde bir’ *yıha beni diyo*), yalın ya da 3. ah. iyelik ekleri ile geni letilmi $-dUk$ sıfat-fiil eklerinden sonra gelen bulunma durumu eki, o sıfat-fiili “-dı ı zaman, -ınca” anlamında zaman zarfına çevirir. Kullanılı ı da oldukça

⁴¹ Hüseyin Sevindik, “Türkülerimiz ve Öyküleri”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 6 2006, 23 s. Ayrıca Ürgüp ve Avanos Yöresi A ızları s. 54’te *yirmi* > *yîmi*, Nev ehir ve Yöresi A zı Sözlü ü s. 20’de *bir* > *bî*, Nev ehir Yöresi ve A ızları s. 105’te *dört bi* > *döt bi* , *ır* > *gılı*, örnekleri var.

⁴² Özlem Çetinkaya, *Nev ehir Avanos A zı*, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013, s. 47.

⁴³ Yunus Balun, *Acıgöl A zı*, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013, s. 41.

⁴⁴ İhan Bayraktar, *Derinkuyu A zı*, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013, s. 32.

⁴⁵ Yunus Balun, *a.g.e.*

⁴⁶ Muhammet Aykanat, *Nev ehir li Hacıbekta A zı*, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013, s. 23.

⁴⁷ Leyla Soyak, *Ürgüp A zı*, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013, s. 22.

⁴⁸ İmdat Çelik, *Gül ehir A zı*, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013, s. 25.

⁴⁹ Muhammet Aykanat, *a.g.e.*, s. 25.

yaygındır (*dünyanın uruldnda* ‘kuruldu u zaman’), Zaman adlarına ve zaman gösteren sözlere gelen **+dAn** çıkma durumu ekinin olu turdu u zaman zarfları yazı diline oranla çok daha yaygındır. **+In**, **+leyin** zarf eklerinin yerini tutar (*afahdan* ‘afak vakti’ *aharih*), **+dAn** çıkma durumu eki, ad soylu sözlere, yer ve yön gösteren sözcüklerden, yer ve tarz zarfları olu turur (*ye it+den* ‘yeniden’), Zarflar üzerine gelmi olan çıkma durumu eki, zarfın anlamını peki tiren bir i lev yüklenir (*dimidden* ‘deminden’), **-ArAk** zarf-fiil eklerinden sonra gelen çıkma durumu eki, zarf-fiilin anlamını daha da güçlendirir (*oparah+dan* ‘ko arak’), **il-** fiilinden yapılan ve **ile** edatının yerini tutan kalıpla mı **ilen** zarf-fiili, ses de i mesine u rayıp ekle erek bir vasita durumu ekine dönü mü tür (*erkekke+inen adınnar+ınan gelini getirrik*), Bir i letme eki durumundaki **+lAr** çokluk eki, yer yer kendinden önceki di sesi **n**’nin etkisiyle **+nAr** (< **+lAr**)’a dönü ür (*can+nar*). Zamirlerde yer yer ekil de i ikli i gösterenler; *o*, (< *ol*), *nlar*, *i d* ‘i te’, *ahā* gibi i aret zamirleridir. **ne** soru zamiri **gör-** fiili ile birle ip kayna arak - (< **ne+gör-**) birle ik fiilini ortaya çıkarmı tır. Ancak, bu fiil daha çok kalıpla mı ‘ne yapalım!’ anlamıyla kullanılır (*o rec k muh net için çalı tyoh*), **ki** aitlik zamiri bölgede dil ve dudak benze melerine uyma dı nda, ses de i melerine de u rayarak **+kI / +kU**, **+hI / +hU** biçimlerine girmi tir: (*benin+ki, bildır+hı, hinci+ki* ‘imdeki’, *pembi dudumu +hu, nu +hu*) gibi, yazı diline oranla ses de i ikli ine u ramı veya zamanla kısalımı ba lıca zarflar (*bekit* ‘belki’, *yiñiden* ‘yeniden’; *ayrı* ‘artık’, *z tin* ‘zaten’, *z tinek* ‘zaten’, *d yim* ‘hep, daima’, *indi* ‘imdi’, *d* ‘daha, henüz’, *zabatdan* ‘sabahleyin’, *zab nan* ‘sabahleyin’, *so na*), bölgeye özgü ba lıca ba laçlar (**+Inan** (< **il-en**), **+nAn** ‘ile’; *bi herif+inen bi arı varımı* (27-28); *ekme+nen* pendir; *hemin... hemin...* ‘hem... hem’: *hemin rümceyik hemin gelinik* (27-29); *yo sa* ‘yoksa, yahut, veya’; *bekit* ‘belki’: *bekit alır bekit almaz; bilemedi* ‘yahut’; *eliñd i b de bilemedi on de biter*. Zıtlık ili kisi kuran *m risem* (< **F. me er i+se+m**) ‘me er’; *b g dec d nci bi ho oldu. m risem bize gelec mi*) vb. ekilce yazı dilinden farklı olan veya Eski Anadolu Türkçesindeki ekileri oldu u gibi sürdüren özellikler” için *Nev ehir ve Yöresi A ızlarının ekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikleri Üzerine* adlı makaleye bakınız.⁵⁰

Yine **Salur** boyunu temsil eden Eski Türkiye (Eski Anadolu) Türkçesindeki **-A/I yOrUr** (*bayram oluyorur, canım shılıyorur, çhılıyorur, dönüyörürler, duruyorur, galyıyorur, gatmıyorur, geçiyörürüz, gidiyörürüm, ohunuyorur, oturuyorur, öldüreyörürler, paltalıyorur* vb.) tasviri fiilinden dolayı Zeynep Korkmaz’ın “*Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu A ızlarındaki Devamı*” adlı makalesi dolaylı olarak bu bibliyografyaya dâhil edildi.⁵¹

1.3. Söz Da arcı ı

Faruk Güçlü küçük boy el sözlü ünde yakla ık 1800 kelime tespit etmi tir. Sonuna kadınlarla ilgili söylenen sözler ve takılan lakaplardan 30 örnek eklemi tir.⁵²

Zafer Ye ilöz son yazdı ı makalesinde 1064 Nev ehir lakabından 40 kelimenin Derleme Sözlü ü’nde olmadı ını tespit etmi tir.⁵³ Zafer Ye ilöz mezarlık ta larında bugün çok az kullanılan

⁵⁰ Zeynep Korkmaz, “Nev ehir ve Yöresi A ızlarının ekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikleri Üzerine”, **Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları**, C: 2/2 Bahar 2007, s. 493-497.

⁵¹ Zeynep Korkmaz, “Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu A ızlarındaki Devamı”, *Türk Dili Ara tırmaları Yıllı ı Belleten*, I-II/42 2003, 161 s.

⁵² Faruk Güçlü, *Nev ehir ve Yöresi A ızları Sözlü ü*, Ürün Yay., Ankara 1999, 95 s.

⁵³ Zafer Yei löz, “Nev ehir Lakaplarından Derleme Sözlü üne Katkılar”, *Nev ehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 2, S: 1 2013, 26 s.

(*Mutahhare*, *ekernaz* gibi) 82 ki i ismi veya soyadı tespit etmi tir.⁵⁴ Zafer Ye ilöz *nanunî* “atı tırmalık, yemi”, *geberyatlık* “uyumadan önce yenilen yemek”, *horanta* “ev efradı”, *dimi* “kadın alvarı”, *bi irici* “dilenci”, *tuturuḥ* “çok ek i”, *ça it* “edeptsiz adam”, *çot* “sakat, çolak”, *dolaz* “bir çe it tatlı”, *dölek* “do ru, düzgün”, *fasa* “aldatma”, *fı kı* “yaramaz kız çocu u”, *gısmık* “cimri”, *ivitlemek* “tekrarlamak, evetlemek”, *lav ar* “geveze”, *urup* “bir kilo”, *ama* “hala”, *iti pindir* “çok olgun peynir, *it-i* (-i zarf-fiil)”, *itilemi* “edilmi , pi mi”, örne ini de ifahen ekledi. Yine Ye ilöz halk a zından alınan soyadlarını da tespit etmi tir: *cibit* “ıslak”, *güveren* “gö eren, ye illenen”, *tübel* “bütün”, *battal* “kahraman”, *domaç* “altın yıldızlı çizme veya kılıç”, *tu men ulu ki i*”.⁵⁵

Mustafa Dinleyen “Nev ehir ta ı ‘*yonu çekici*’ denen iki taraflı, a zı dikey de il, yatay yontma aletleri ile olmaktadır.”⁵⁶ cümlesiyle Derleme Sözlü ü’nün *yonu ta* maddesine bir katkıda bulunmu oluyor.

Faruk Sa can “Kapadokya bölgesinde *kök minare* olarak adlandırıldı imiz yöresel minare formu ne yazık ki hiç kullanılmaz olmu ve tamamen terk edilmi tir.”⁵⁷ derken bu kelimenin de Derleme Sözlü ü’nde olmadı ını tespit edildi. Ayrıca bu kelime Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlü ü’nde de yok.

Küçük Beyo lu denilen Nev ehir evlerinin kilit isimleri birkaç örnek: *firek*, anahtarın uç kısmı siviri ise *erkek firek*, uç kısmı delik ise *di ifirek*, ambarların ah ap kapılarının kilidine *tosba a* veya *çakıldak* denirdi.⁵⁸

A meli “yer adı”, *Cafiye* “kadın adı”, *Kök ekta* “yer adı”.⁵⁹

ncesu Kapadokya içerisinde dü ünülerek bu a za ait bazı “*çalma* ‘mayalama’, *çer almak*, *çötürük*, *dingildemek*, *golük* “kızma ifadesi, kılıbık”, *havke*, *hotuç*, *kemçik* ‘kızma ifadesi, avrat kılıklı’, *kırtarmak*, *lavgar* ‘çok konu kan’, *sanıtmak*, *sıtara*, *piyik*, *taymak* ‘aniden uzakla mak’, *yalavuç*, *zavrak*” gibi kelimeler anlamları verilmeden yazıya geçirilmi tir.⁶⁰ Bir kısmının anlamları sorularak tespit edildi. Bazı lakaplar da var: Yapıkbasan (ükrü), Lakcırın (Osman), Matracı (Osman), Çatlunun (Mehmet), Hotozlunun (Osman).

Avanoslu Sarı Mustafa’nın *Ceylan* iirinde *itlet-* “sürmek, itin önüne atmak” eylemi ölçünlü Türkçede edilgen ekliyle (*itlen-*) kullanılmaktadır.⁶¹

Nev ehir halk sa lı ı ile alakalı bir derleme yapılmı tır. Her harften bir örnek verildi: *ahraz* “sa ır, dilsiz”, *buvacıl* “obur”, *cüllük* “kısa boylu”, *çiplik* “eytan tırna ı, tırnak nasırı”, *daylı* “büyük çıban”, *epi ik* “beceriksiz”, *fanıla-* “u uldamak”, *gıfır* “ba zararlılarından”, *hont* “kalça kemi i”, *ih-* “diz üzerine çökmek”, *inez* “sıska”, *keres* “tuzlumsu”, *losan* “noksan”, *navrak* “surat, yüz”, *ohra* “çıban”, *ökle-* “tökezlemek”, *parsı-* “ezilmek”, *rapur* “rapor”, *sengi* “uyuk, sersem”,

⁵⁴ Zafer Ye ilöz, “Ta libel Mezarlı ı ve Adlarımız”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 7 2007, s. 56.

⁵⁵ Zafer Ye ilöz, “Nev ehir’in Soyadları Üzerine Bir Ara tırma”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 9 2008, s. 10.

⁵⁶ Mustafa Dinleyen “Nev ehir Evleri”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 6 2006, s. 42.

⁵⁷ Faruk Sa can, “Kök Minarelerimiz”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 6 2006, s. 57.

⁵⁸ Mehmet Yu uran, “Nev ehir ve Kapadokya Bölgesi Anahtar ve Kilit Sanatı”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 7 2007, 47 s.

⁵⁹ Hüseyin Sevindik, “Türkülerimiz ve Öyküleri”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 7 2007, s. 50.

⁶⁰ Mustafa Kaya, “Turistik Kapadokya’nın Do u Kapısı ncesu”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 7 2007, s. 16.

⁶¹ Hasan ahin, “Avanoslu Ünlü Bir Kabadayı Mustafa Yavuz (Sarı Mustafa), *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 9 2008, s. 15.

orhut “çapak”, *tırhınlı* “hastalıklı”, *uçun-* “pi man olmak”, *üstüm ol-* “adet görmek”, *y rnu* “sırt”, *z r* “köpek yavrusu”.⁶²

Nev ehir’de ba cılıkla ilgili u kelimeler dikkat çekicidir: *elevcik* “ba evi”, *zari* “fakir” olmayan herkesin bir ba ı var, , *iveme* “ba sahibinin ırgatların karnını doyurması, *tavlaması*”, *per yav anı* “da lardaki bir bitki”, *patlak* “bo kesecikleri olan bodur a aç”, *gora* “ba evinin kapısına tahtadan yapılan sürgülü emniyet sistemi”, *öz* “Göre yolundaki sulanabilen topraklar”, *ma ala* “özlerdeki toprak parçaları, çok küçük sulu arazi”, *sam vur-* “rüzgarlı havalarda bitkinin kurumması”; bazı ba muhitleri: *köpeklik* “sanayi kar ısındaki köpeklerin gezdi i ba lar”, *vı la*, *senirin*, *hömertı*, *geçalesı* <keçi kalesı, *ucasar* <uç hisar ve *haflı* gibi.⁶³ Yine ba bahçe ile ilgili iki kelimeyi de halk ozanı air Fuat Zorlu’nun (1945-2011) *Gençli ime Hasret* iirinden ekleyelim: *çeçi* “harmandaki sap saman”, *karabuludu* “siyah bir üzüm çe idi”.⁶⁴

Ba mevkilerinin birço unun *Ürgüdlü ~ Ürgeylü* veya *Ürgüplülerin* bazı tanımlayıcı boy adlarından gelmesi dikkat çekicidir: *Acı* “Arap boyu” (<hâcc+î+), *Bozuk* “Türkmen boyu” (<Boz+ok), *Dımbıl* “kısa boylu bir aile” (<Tombul), *Hamala* “Dere Mahalleli bir kadın” (<*hammâlî* “bir Türkmen boyu”), *Hondu* “durmadan yiyen” (<Hundi “Adana Sis Yörükleri”), *mir* “imir üzümü” (< mirli “ bad Arap Taifesi”), *Kitir ~ Ketir* “sert, ta lık yer; lav akıntıları”, *Yapal* “gövdesi düzgün olmayan”, *Zıbarî* “Alacahisar sanca ına yerle enler” (<zıbar yat).⁶⁵

Püren “sık ot, çalılık”, *Ihlara Vadisi*’ndeki Hazreti sa ’nın hayatını anlatan 10-12. yüzyıla ait bir kilise (<kenîse)nin adı *Pürenli Seki Kilisesi*’dir.⁶⁶ Nev ehir’deki *Gûlam*, *Hazim*, *Letibe*, *Methiye*, *atr*, *emi*, *Sütemen*, *Ümü* , *Zebiha* gibi eski ki i ve soy adları artık pek kullanılmamaktadır. Sokak kültürünün yok olmasıyla unutulmuş *apahla* “ak bakla, fasulye”, *bi irgeç* “ince, çabuk yanan çubukçuklar”, *cızlaved* “plastik ayakkabı”, *devlik* “gigantismus, bir hastalık”, *et top* “küçük top”, *gölek* “sokaklardaki küçük su birikintisi, gölcük”, *gursah* “kursak”, *gavurga* “kavurga”, *i leme* “peynirli yufka”, *ke ik* “imece, sıra, nöbet”, *kılav* “külek, tahta kova”, *ırahne* “ıra hane”, *pelverde* “ayva tatlısı”, *ta kö k* “müzik dinletilerinin yapıldı ı ta oymacılı ıyla süslenmiş evin en güzel kö esi”, *yedi kat* “orta boy top”, *zaar* “zahir” gibi kelimeler de vardır.⁶⁷

Nahıl <Ar. *nahıl* “hurma dalı”, *Ürgüp dü ünlerinde* süslenen *çırarhması* “iskeleti”, iki metre yüksekli inde, çapraz çita uçlarında dört mumu olan yetmi santimlik üst bölümü konik, yüz on santimetrelik silindirik kısmı bezlerle salkım ekinde süslenmiş , ucunda elma veya armut ba lı üç sarkık dal ekline sahip ve ritüelleri olan çok ilginç bir dü ün aracıdır. *Zeman* denilen o lan evi e lencesinde *nahıl övme* yapılır. *denin Daline Bastım* türküsü söylenir. Sonra kız evinden çalınan *boduç* “küçük testi” kırılır. Sonunda nahıl a acı gerdek odasına konur. Damadın arkadaşları *güvey ba ı e* lencesine katılır.

Ceviz çırpma zamanı Nev ehir a zına ait kelimeler ise unlardır: *ba ak* “hasattan sonra çocukların topladı ı arta kalan ceviz”, *çete ceviz* “çocukların bir birlerinin cevizlerini kırma oyunu”, *dın <dı* “ceviz dökme sırası” (*Dın Ali* “ceviz çırpıcısının lakabı”), *göz kirası* “hasat zamanı kom ulara da ıtılan ceviz”, *hömer-* “kar ı gelmek, sözle lafa tutmak”, *içleme* “cevizin iç tutmaya ba laması”, *merav* “geceleri özlerin içinden gelen kes, ba la, kaçırma gibi ba rı ma

⁶² Abdullah Tuncer Gürbüz, “Nev ehir Halk Sa lı ı Sözlü ü”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 9 2008, s. 16.

⁶³ Mustafa, Dinleyen, “Nev ehir’de Ba cılık”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 35.

⁶⁴ Fuat Zorlu, “Gençli ime Hasretim”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 14 2011, s. 46.

⁶⁵ Mustafa Kaya, “Ürgüp’e Yerle n Türk Boyları”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2009, s. 17.

⁶⁶ Halis Yenipınar, “Ihlara Vadisi”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 40.

⁶⁷ Ferit İktürk, “Sokaklarımızın Tarihi, Çocuklu umuzun Tahta Cami Soka ı”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 57.

seslerin duyulması”, *tetir* “ceviz kabu unun içindeki kolay solmayan boya maddesi”, *utlanma* “ceviz çuvalları evin önüne indirilirken yardıma gelmeyen kom ulara utanmasalar da ikram edilen ceviz”, *yalık* “bohça”.⁶⁸

Celeplere yanlarında besledikleri yardımcı hayvanlardan dolayı *kuçu* “köpek yavrusu, enik” ve *kurruk* “e ek yavrusu, sığa” gibi verilen lakaplar var..⁶⁹

Çocuklar ya lı kadınlara *hala*, genç kadınlar birbirlerine *bacı*, ya lı kadınlar ise *ahretlik*, gençler ya lılara *dudu*, annelere *an a* “ay e”, babaanneye *ebe*, eskiden babaya *a a*, anneye *aba*, amcaya *emmi* veya lakaplarını anarak *anadın* “ana kadın”, *belberler* “berberler”, *cingiller* “boncukçular”, *çar asılar* “çar ı a asılılar”, *dımıklar* “cimriler”, *filikçiler* “keçiciler”, *gobiller* “gevezeler”, *hobucuk* “obur”, *ketlez* “basık burun”, *Melavbululu* “Melegübü, Derinkuyu” nun eski adı”, *nanaklar* “aptallar”, *sandeminler* “sandık eminleri”, *anadar* “yaba tutan” diye seslenirdi.⁷⁰

Kiraz Ana’nın a ıdında *dadak* “çocukların yemesi için pi irilen tatlı”, *gamga* “yonga”, *iraf* “raf”, *mut* “muti, ba lı olma”; *Aık Yahya*’nın destanında *pakliyen* “paklayan” kelimeleri de kayda geçmiş tir.⁷¹ *ki ehit A ıtı*’nda ise (*a ıt*) *yetir-* “a ıt söylemek”, *cingi* “sert kaya”, *den (var-)* “buyurun gidin”, *mezer* “mezar” kelimeleri yazıya geçirilmiş tir.⁷²

Nev ehir mimarisinde *kilit ta ı* “kapı in aatında /s/ ekinde kutsallı ı olan yılan motifi”, *bıyık* “kilit ta ının yanlarında asma dalları ekinde yapılan abartmalı motif”, *ıık topu* “öminelerde bebe i temsil eden yuvarlak kabartmalı iki ta motif” gibi terimler söz da arcı ina zenginlik katmaktadır.⁷³

Yer adlarının *toponomik* on kadar sınıflandırılması yapılmı tır. Birer örnek: *a ca ar* “a ca ehir, yapı malzemesine göre”, *bel barak* “co rafi konumuna göre”, *faku a ı* “fâkih o ulları, *giledis* “Çakıllı, Rumca adına göre”, *karain* “eski höyüklerine göre”, *kızılcin* “Özyayla, inanı a göre”, *killik* “kayaç durumuna göre”, *kuyulutatlar* “sularına göre”, *küllüce* “do al özelliklerine göre”, *salur* “oymak adına göre”, a iretine göre”, *sı ırlı* “yeti tirilen ürüne göre”.⁷⁴ Yine yer adları üzerine bir çalı mada birkaç örnek: *çevlik* “çevrilen arazi”, *edirek* “yedi renk”, *haf* “âb, su”, *kepez* “bir kaya çe idi”, *keyi* “ke i”, *kössü* “köstebek<közsüz köpek”, *ma atlık* “Müslüman olmayanların mezarlı ı”, *piren* “hastalıklara iyi gelen bir ot”, *vı la* “Rumca bir isim”.⁷⁵

Son olarak Nev ehirlilerin hareketli bir millet olu unu fiillerle yapılan i yeri adlarına aktarmasına birkaç örnek vermekle yetinilecektir: *Atulgan*, *gündo du*, *korkmaz*, *kurtdo an*, *sıkkıran*, *a ırmaz*, *tando an*, *yurtbilir*...⁷⁶

⁶⁸ Mustafa Dinleyen, “Nev ehir’de Ceviz Çırpma”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 62.

⁶⁹ Bahadır Dedeo lu, “Eski Mesleklerden Celeplik”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2009, s. 21.

⁷⁰ Mustafa Dinleyen, “Nev ehir’de Çok Kar ıla ılan Bir Soru: Sen Kimlerdensin? Lakabınız Ney?”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2012, s. 27.

⁷¹ Abdullah Tuncer Gürbüz, “Nev ehir’in Türk Sava Tarihindeki Yeri ve Sava larda Ba arı Göstermi Olan Nev ehirliler”, “Nev ehir’de Çok Kar ıla ılan Bir Soru: Sen Kimlerdensin? Lakabınız Ney?”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2012, s. 19.

⁷² Emrullah Güney, “ki ehit A ıdı”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 16 2013, s. 56.

⁷³ Mustafa Kaya, “Kapadokya Mimarisinde Kullanılmı Simgeler”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 16 2013, s. 45.

⁷⁴ Emrullah Güney, “Nev ehir li Toponomisi”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 16 2013, s. 55.

⁷⁵ Zafer Ye ilöz, “Nev ehir’in Yer Adları”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 16 2013, s. 63.

⁷⁶ Mehmet Hazar, “Ad Koyma Gelene imiz ve Nev ehir Yeri Adları Üzerine Bir De erlendirme”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 14 2011, 59.

1.4. Deyimler ve Atasözleri

Kapadokya içerisinde dü ünülen ncesu a zına ait tespit edilen birkaç deyim: “Aç karın, yüksek nalın; salın sevdi im salın. E ek ile herif çeker cefayı, püsük ile avrat sürer safayı. Paran varsa Kayseri, paran yoksa e seri. Sı ır çobanın avradı, sı ır gelirken kıvradı. Tır oklava tıngır saç, elim hamur karnımaç.”

pek Yolu gibi yol güzergâhları üzerinde buluna Ürgüp ve Avanos’tan geçerken konaklayan Tüccarlardan ifadeler Nev ehir a zına geçmi tir. “ am eytanı, Akılsız Akabe gibi sözcükler, am ve Basra tarafındaki Akabe Körfezi’ni ifade ediyor olmalı.”⁷⁷ Burada bahsedilen *Esber safirin* –(<Ar. ayet: *esfel-i sâfilîn* “a a ıların a a ısı”)– *den gelesice* “Cehennem dibinden gelesice” anlamında bedduadır.

Zafer Ye ilöz annesinin *yalımımızı a ı dü ürdü* “de erimizi a a ı dü ürdü” ekinde bir serzeni inin de oldu unu söyledi. Ayrıca **kıt** akıllı güzel kızlar için *güzeller h akıllı olur* dedi ini belirtti.

Uzak ili kileri (bilmedi i adamı) ifade etmek için *e ek sattı umın ba kom usu* denilmektedir.⁷⁸

Cehri “barut a acı” (nabiye Fasilesi) ilgili bir ifade öyledir: “Bir Nev ehir Türküsü öyle ba lamakta: *Ba cılarda biter cehri... ve öyler sürmekte Cehri gibi sarardım / Din iman yok mu sende?*”⁷⁹

Bir *bozlak* yöresi olan Nev ehir Türkülerinde *Aman kayalar merdin merdin* denir. *Merdin* “sert, engebeli kayalık” anlamındadır.⁸⁰

Nev ehir demircilerinin kullandıkları terimler unlardır: *ayva sarısı* ~ *menevi* “çeli e su verme”, *e di* “küçük çapa”, *gısaç* “keski”, *kara yivlek* “ucu körelen ürünlerin di ve uçlarının açılması”, *kaz aya ı* “tarlada iz bırakan alet”, *külünk* “iki tarafı da sivri kazma”, *küssük* “kaldıraç”, *möhre* “nacaklara delik açan alet”, *nokta* “matkabın delme i lemini kolayla tıran alet”, *tahra* “a aç dallarını kesen alet”, *tırpan örsü* “a aca çakılıp tırpanın a zını di lemeye yarayan alet”, *yan baskı* “ürüne kertik çamak için kullanılan alet”.⁸¹

Giyim-ku am ile ilgili kelimelerden bazıları: *bindallı* “çiçek motifli, omuzlara yakın olan çiçe in ortasında ise ay yıldız olan gelin entarisi”, *boncuklu* “boncuklarla çiçek motifleri i lenmi ku ak”, *çar* “çar af gibi dı arı örtüsü”, *delme* “erkek yele i”, *dimi* “ alvar”, *fermane* ~ *salta* “üç ete in üzerine giyilen kadın tarzı ceket”, *gelek* “zülüf”, *gi ilik* “özel gün kıyafetleri”, *gö üslük* “sutyen”, *üç dü me* “pamuklu yelek”, *ı ulak galiga* “özel günlerde kadınların giydi i, üst kısmı deri, altı kösele olan ba cıklı, i lemeli çizme”, *it boncuk* “çocuk nazarlı ı”, *kıvrak* “kırmızı duvak”, *lapçın* “mest”, *siyeç* “kadın fesindeki penes sırası”, *tatav* “yüzü açıkta bırak ba ba lama biçimi” [peltek anlamı da var], *üç etek* “yırmaçlı uzun elbise”.⁸² Ba ka bir çalı mada eklenen kelimeler unlardır: *acurlu* “bir çorap modeli”, *avaze* “gelinli in etek kısmı”, *çedik* “çocuk ayakkabısı,” *çitme* “örgü çorap tamiri”, *fırkıtmı* “günümüzde unutulmu bir oya modeli” [*fırkıtmak* “orda burada

⁷⁷ Mustafa Algül, “Halkbilim Ürünlerimiz”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 10 2008, s. 30.

⁷⁸ Mustafa, Dinleyen, “Nev ehir’de Ba cılık”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 35. Bk. Mehmet Somuncu, “Cehri Üretimi Ve Ticaretinin 19.Yüzyılda Kayseri Ekonomisindeki Önemi”, *Erciyes Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S: 22, Ocak-Haziran 2004, s. 99-125.

⁷⁹ Emrullah Güney, “Nev ehir Yöresinde Cehri Yeti tirilmesi ve Ticareti”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 45.

⁸⁰ Ahmet Kurtlar, “Ahmet Misalî Uras”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 54 .

⁸¹ Mustafa Soner Menek e, “Nev ehir Demircileri”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 11 2009, s. 78 .

⁸² Hüseyin Sevindik, “Nev ehir Yöresi Giyim-Ku am Kültürü”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 12 2009, s. 53.

bo vakit geçirmek, kızların erkeklerle konuşması”, *i lik* “içlik, üç etek içine giyilen gömlek”, *kına bindallısı* “gelinlik”, *kirman* “ince ipleri çift kat hâline getiren alet”, *kundak* “üçgen ekinde ba ba lama modeli”, *kutnu* “kuma cinsi”, *mikyeli* “bir çorap modeli”, *nahlı* “kızların ni anlularına hediye için hazırladıkları çorap”, *pamuklu* “kı gömle i”, *peler* “pelerin”, *so uk kuyu* “derby marka lastik ayakkabı”, *ak akı* “tespih”, *etari* “çetari, kuma cinsi”, *tire çorabı* “fabrika çorabı”, *üç güllü* “bir kadın çorabı”.⁸³

Sa senmek “elini kaldırarak kar ı koymaya hazırlanmak” kelimesi, *yarım yumurta ile ferfeneye* (yemekli davete) *katılmak* deyi mi ve “*Göreliler tandıra çömle i zincirle ba larmı .*” atasözü gibi örnekler Nev ehir folkloruna eklenmiştir.⁸⁴

Kötü niyet bildiren ifadeler: *Cennarete* (ahirette) *alaca ım olsun. Evine köpekler gunnasın* (yavrulasın). *Gevur* (gavur) *sıpası. Gop gop galkın in allah.*⁸⁵

“*Çara papuca binermek*” Nev ehirli kadınların eskiden kullandıkları bir deyimdir.⁸⁶

Nihayet Tatların’dan seçme örneklerle irdeleme son bulmaktadır:

Atasözleri: *Aç it fırın duvarı yıkar. Boz çördü ün (armudun) a ısı kuvvetli olur. Canı yanan e ek attan ileri gider. Çam sakızı çırpalık (ince çubuk). Dokuz avrat bir kürek sapına sarılır. Emanetin ba rı yufka olur. Göle su gelinceye kadar kurba anın gözü patlar. te dalanmadan çalıyı dolanmak ye dir. Kurt katırın kıymetini bilmez. Leylek benim neden dostum, yazın gelir, kı ın gider. Meramın elinden bir ey kurtulmaz. Tavuk de indi iynen, deli dü ündü üynen. Uzuz etin suyu kara olur. U run bo aya gelen, a ikare buza ı buzalar.*

Deyimler: *A zı hosan* (uçurum, vadi gibi açık) *olmak*, *boyu bacadan çıkmak*, *cıdayı dikmek*, *çavdar ka nızı gibigıcılamaz*, *dokuz lafa bir bıçak çalmak*, *eceline ki nemek*, *göbe i atmamak*, *hol* (fol) *yok yumurta yok*, *hecil dü mek* (utanmak), *ılgını* (atı, yılmayı) *do rultamamak*, *kılı ını ek itmek*, *lökkü* (lökge , a ır davranı lı) *gibi oturmak*, *mesmiye almamak* (önemli saymamak), *möhlüzün* (bir i te parasını kaybetmi in) *i kini olmak*, *nefes eskitmek*, *ölçumlük* (bilmi lik) *etmek*, *öve öve öküz etmek*, *siyanetini* (korumasını) *göstermek*, *eytan burnuna osurmak*, *tebelle* (musallat) *olmak*, *umsuluk* (umsunuk, dilenci) *olmak*, *yayan yalbırdak*.⁸⁷

B BL YOGRAFYA

A) Makaleler ve Bildiriler

A. 1. Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları

ALGÜL Mustafa, “Halkbilim Ürünlerimiz”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 10, Nev ehir (2008), s. 30.

BURAN Ahmet, “*Türkçede ve Türkiye Türkçesi A ızlarında s/ Meselesi*”, *Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları*, C: 2/2 Bahar, 2007, s. 121-127.

DEDEO LU Bahadır, “Bunları Duydunuz mu?”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 5, Nev ehir (2005), s. 66-67.

⁸³ Mustafa, Dinleyen, “Nev ehir Kadınları Nasıl Giyinir?”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2012, s. 37.

⁸⁴ Mehmet Özdemiro lu, “Halk Bilimi Ürünlerimiz Nev ehir Folkloru; Eklemeler...”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 12 2009, s. 58.

⁸⁵ Mustafa Dinleyen, “Nev ehir’de Çok Kar ıla ılan Bir Soru: Sen Kimlerdensin? Lakabınız Ney?”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2012, s. 31.

⁸⁶ Mustafa Dinleyen, “Nev ehir Kadınları Nasıl Giyinir?”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 15 2012, s. 35.

⁸⁷ Seyrani pek, “Tatların Kasabası Folklor Ara tırmaları”, *Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları*, S: 14 2011, s. 66.

- DEDEO LU Bahadır, “Eski Mesleklerden Celeplik”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 15, Nev ehir (2009), s. 19-21.
- DEDEO LU Bahadır, “Nev ehir’de Göçler Tarihine Kısa Bir Bakı ”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 4, Nev ehir (2005), s. 52.
- D NLEYEN Mustafa, “Nev ehir’de Çocuk ve Genç Oyunları-E lenceleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 3, Nev ehir (2005), 40 s.
- D NLEYEN Mustafa, “Nev ehir Evleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 6, Nev ehir (2006), 42 s.
- D NLEYEN Mustafa, “Nev ehir Kadınları Nasıl Giyinir?”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 15, Nev ehir (2012), 37 s.
- D NLEYEN Mustafa, “Nev ehir’de Cenaze Defin Törenleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 10, Nev ehir (2008), 47 s.
- D NLEYEN Mustafa, “Nev ehir’de Ceviz Çırmak”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 61-63.
- D NLEYEN Mustafa, “Nev ehir’de Çok Kar ıla ılan Bir Soru: Sen Kimlerdensin? Lakabımız Ney?”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 15, Nev ehir (2012), s. 26-31.
- D NLEYEN, Mustafa “Nev ehir’de Ba cılık”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 32-37.
- GÜNEY Emrullah, “ ki ehit A ıdı”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 16, Nev ehir (2013), s. 55-56.
- GÜNEY Emrullah, “Kızılırmak ve Alıp Götürdü ü Gelinlere, nsanlara A ıtlar”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 5, Nev ehir (2005), s. 54-57.
- GÜNEY Emrullah, “Nev ehir li Toponomisi”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 16, Nev ehir (2013), s. 54- 55.
- GÜNEY Emrullah, “*Nev ehir Yöresinde Cehri Yeti tirilmesi ve Ticareti*”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 44-47.
- GÜRBÜZ Abdullah Tuncer, “Nev ehir Halk Sa lı ı Sözlü ü”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 9, Nev ehir (2008), s. 16-25.
- GÜRBÜZ Abdullah Tuncer, “Nev ehir’in Türk Sava Tarihindeki Yeri ve Sava larda Ba arı Göstermi Olan Nev ehirliler”, “Nev ehir’de Çok Kar ıla ılan Bir Soru: Sen Kimlerdensin? Lakabınız Ney?”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 15, Nev ehir (2012), s. 8-42.
- HAZAR Mehmet, “Ad Koyma Gelene imiz ve Nev ehir Yeri Adları Üzerine Bir De erlendirme”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 14 2011, 59.
- LKTÜRK Ferit, “Nev ehir’in Eski Halk Tipi Evlerinden Ya am Kesitleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 5, Nev ehir (2005), s. 43-47.
- LKTÜRK Ferit, “Sokaklarımızın Tarihi, Çocuklu umuzun Tahta Cami Soka ı”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 56-60.
- PEK Seyrani, “Tatların Kasabası Folklor Ara tırmaları”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 14 2011, s. 66-69.

- KAYA Mustafa, “Kapadokya Mimarisinde Kullanılmı Simgeler”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 16, Nev ehir (2013), 45 s.
- KAYA Mustafa, “Turistik Kapadokya’nın Do u Kapısı ncesu”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 7, Nev ehir (2007), 16 s.
- KAYA Mustafa, “Ürgüp’e Yerle n Türk Boyları”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 15, Nev ehir (2009), s. 15-18.
- KURTLAR Ahmet, “Ahmet Misalî Uras”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 52-55.
- MENEK E Mustafa Soner, “Nev ehir Demircileri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 75-78.
- ÖZDEM RO LU Mehmet, “Halk Bilimi Ürünlerimiz Nev ehir Folkloru; Eklemeler...” **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 12, Nev ehir (2009), s. 57-58.
- SA CAN Faruk, “Kö k Minarelerimiz”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 6, Nev ehir (2006), s. 57-61.
- SEV ND K Hüseyin, “Türkülerimiz ve Öyküleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 6, Nev ehir (2006), s. 22-23.
- SEV ND K Hüseyin, “Nev ehir Yöresi Giyim-Ku am Kültürü”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 12, Nev ehir (2009), 53 s.
- SEV ND K Hüseyin, “Türkülerimiz ve Öyküleri”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 7, Nev ehir (2007), s 49-50.
- AH N Hasan, “Avanoslu Ünlü Bir Kabadayı Mustafa Yavuz (Sarı Mustafa), **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 9, Nev ehir (2008), s. 13-15.
- YEN PINAR, Halis, “İhlara Vadisi”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 11, Nev ehir (2009), s. 38-43.
- YE LÖZ Zafer, “Nev ehir A zı”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 8, Nev ehir (2007), s. 18-20.
- YE LÖZ Zafer, “Nev ehir’in yeri Adları”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 5, Nev ehir (2005), s. 14-15.
- YE LÖZ Zafer, “Nev ehir’in Soyadları Üzerine Bir Ara tırma”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 9, Nev ehir (2008), s. 9-12.
- YE LÖZ Zafer, “Ta libel Mezarlı ı ve Adlarımız”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 7, Nev ehir (2007), s 54-56.
- YE LÖZ Zafer,, “Nev ehir’in Yer Adları”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 16, Nev ehir (2013), s. 63-67.
- YU URAN Mehmet, “Nev ehir ve Kapadokya Bölgesi Anahtar ve Kilit Sanatı”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 7, Nev ehir (2007), 47 s.
- ZORLU Fuat , “Gençli ime Hasretim”, **Nev ehir Kültür ve Tarih Ara tırmaları**, S: 14 2011, s. 46.

A. 2. Di erleri

- GÜÇLÜ Faruk, “Nev ehir Yöresinden Derlenen Atasözleri ve Deyimler”, **Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi**, S: 209, Kayseri 1995.
43. HAZAR Mehmet, “Nev ehir Folkloru’ndan Derleme Sözlü üne Katkılar”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, S: 669 (2007), s. 580-584.
- KARAHAN Laylâ, “A ız Verilerinin Etimoloji Çalı malarına Katkısı: ‘söyles ne’ Örne i”, **Dil Ara tırmaları**, S: 10 (2012), 9 ve 14 s.
- KARAHAN Leylâ, “A ız Verilerinin Etimoloji Çalı malarına Katkısı: ‘Söyles ne’ Örne i”, **Dil Ara tırmaları**, S: 10 (2012), s. 9-15.
- KOÇ Aylin, “Kelime Sonu Ünsüz Türemesi”, **Türkiyat Ara tırmaları Dergisi**, S:28 2010, s. 47-67.
- KORKMAZ Zeynep, “ Nev ehir ve Yöresi A ızlarının ekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikleri Üzerine”, **Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları**, C: 2/2 BAhar, 2007, s. 492-501.
- KORKMAZ Zeynep, “Bartın Yöresi A ızlarındaki Lehçe Tabakala ması”, **Türk Dili Üzerine Ara tırmalar II**, TDK yay., Ankara 1995, s. 227-249.
- KORKMAZ Zeynep, “Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu A ızlarındaki Devamı”, **TDAY Belleten Dergisi**, TDK yay., Ankara (2003), I-II/42, 161 s.
- ÖZKAN brahim Ethem, “Türk Soy, Boy ve Oymak Adlarının Nev ehir Yöresi ve Yer Adlarına Yansıması”, **1. Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 4. Cilt**, 16-19 Kasım 2011, Nev ehir Üniversitesi Yay.: 2, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, s. 131-136.
- PEKACAR Çetin ve ERDEM UÇAR Filiz, “Nev ehir ve Di er Anadolu A ızlarında Fiillerin Teklik 3. ahıs Çekimlerinde /N/ Sesi”, **1. Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 2. Cilt**, 16-19 Kasım 2011, Nev ehir Üniversitesi Yay.: 2, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, s. 225-236.
- UYVAL dris Nebi, “Nev ehir A ızlarında Kullanılan Deyimler”, **1. Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 4. Cilt**, 16-19 Kasım 2011, Nev ehir Üniversitesi Yay.: 2, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, s. 195-210.
- YE LÖZ Zafer, “Nev ehir Lakaplarından Derleme Sözlü üne Katkılar”, **Nev ehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dersgisi**, C: 2, S: 1, Nev ehir (2013), s. 22-27.

B) Kitaplar

- GÜÇLÜ Faruk, **Nev ehir Folklorundan zlenimler**, Ürün Yayınları, Ankara 1994.
- GÜÇLÜ Faruk, **Nev ehir ve Yöresi A ızları Sözlü ü**, Ürün Yayınları, Ankara 1999.
- GÜNEY Emrullah ve GÜNEY Hüseyin, **Nev ehir Folkloru 1 Deyimler-Atasözleri-Sözcükler**, Nev ehir Belediyesi Kültür Yay. Dizisi-1, Uyum Ajans, Ankara 2006.
- KORKMAZ Zeynep, **Nev ehir ve Yöresi A ızları I. Cilt Sesbilgisi (Phonétique)**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Co rafia Fakültesi Yay. Sayı: 142, Erol Ofset ve Mabaacılık, (2. baskı), Ankara 1977.

C) Tezler

- AYKANAT Muhammet, **Nev ehir li Hacıbekta A zı**, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013.
- BALUN Yunus (2013), **Acıgöl A zı**, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013.
- BAYRAKTAR İhan, **Derinkuyu A zı**, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013.
- ÇELİK M. Fatma, **Gül ehir A zı**, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013.
- ÇETİNKAYA Özlem, **Nev ehir Avanos A zı**, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013.
- DÖNMEZ Keziban, **Nev ehir ve Yöresi A ızları Sözlü ü**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, Ankara 1982.
- SOYAK, Leyla, **Ürgüp A zı**, Nev ehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamı Bitirme Tezi, Nev ehir 2013.
- YE LÖZ Zafer, **Nev ehir li Ürgüp ve Avanos Yöresi A ızları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.

SONUÇ

Bu bibliyografya – başlıktan da anlaşılacağı üzere – dil bilgisi çalışmalarıyla sınırlandırıldı. Giriş bölümünde araştırılan çalışmalar değerlendirildi. 1950’lerden sonra Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalar artmaya başladı tespit edildi. 1970’lerden sonra Nev ehir ağızı üzerine çalışmalar yapıldı. Başlangıçta en çok Nev ehirli olan araştırmacılar tarafından çalışmalar yürütüldü. Yeni gelişmeler sayesinde bu çalışmalara yöre dışından araştırmacıların da ilgisi arttı.

1726 yılında Nev ehir adının verilmesi bir başlangıç noktasıdır. Nüfus yapısındaki ve yerleşme tarihindeki özellik dolayısıyla bütün *Orta - Anadolu* ağızlarını en iyi temsil eden bir ağız bölgesi özelliğini taşımaktadır. Bu sebeple Nev ehir ve yöresi ağızlarının çalışmalardaki yeri üzerine değerlendirildi. Nev ehir ağızına ait kelimelerin kullanılmama sebepleri üzerinde duruldu. Ses bilgisi bölümünde Nev ehir ağızının Ana Altayca’ya kadar dayanan bir özellik taşıdığı vurgulandı. Ekil bilgisi bölümünde +n (ilgi durumu eki) eklinde tespit edilen eklerin örnekleri verildi. Söz dağarcığı bölümünde *nahl* gibi gelenekleri günümüze taşıyan örnek kelimeler üzerinde duruldu. Deyimler ve Atasözleri bölümünde “*Boz çördü ün (armudun) a ısı kuvvetli olur.*” gibi bugün unutulmuş olan örnekler yazılmaya çalışıldı. 65 bibliyografyada Nev ehir Kültür ve Tarih Araştırmaları’na ait 41 çalışma, diğer dergi ve basılı bildiriye ait 12 çalışma, 4 kitap, 8 tez bulunmaktadır. Kelime listesinde Nev ehir ve yöresi ağızlarına ait 430 örnek bulunmaktadır. Nev ehir ağızı üzerine ses, ekil, söz dağarcığı, deyim ve atasözü eklinde tespit edilen bibliyografyadan seçme örnekler verildi.

Bundan sonraki çalışmalarda bu bibliyografya denemesinin araştırmacılara kılavuzluk yapabilmesi arzu edildi. Nev ehir Belediyesinin ve Nev ehir Üniversitesinin yukarıdaki birçok çalışmaya desteklemeleri takdir sayandır. Bu sahanın otoritesi olan Zeynep Korkmaz’ın ses, ekil ve cümle bilgisi eklinde *Nev ehir ve Yöresi A ızları* kitabını genişletilmiş bir baskıyla yeniden Türklük bilgisine sunması arzu edilmektedir.

KEL ME L STES

Makalede geçen örneklerden oluşan kelime listesi aşağıda verildi. Aşağıdaki çalımlarında e er gramatikal indeks yoksa sözcüğe ün sadece yapım eki almı ekileri de il, i letme eki almı ekileri de sözlü e alınmalıdır ki ara tırmacılar de erlendirmelerde bulunabilsinler. Çünkü ses de i melerinin bir kısmı i letme sırasında oluşuyor. Bu amaçla aşağıdaki örneklerde i letme ekleri de gösterilmiştir.

aba: anne.

Aci : Arap boyu (<hâcc+î+).

a a: baba.

a ca ar: a ca ehir, yapı malzemesi.

a it yetir-: a it söylemek.

a meli: yer adı.

ahâ: aha.

ahraz: sa ır, dilsiz.

ahretlik: ya lı kadınların birbirine sesleni i.

alılar: alırlar.

alısı : alırsın.

ama: hala, ya lı kadın.

ameley: amele.

anadın: ana kadın.

an a: “Ay e”, geçlerin annelere sesleni i.

apahla: ak bakla, fasulye.

: a aç.

amına: ak amına, ak amleyin.

a â: a a ı.

a t: a a ı, kıymetsiz.

atılğan: i yeri adı.

avanuz: avanos.

b : ba a.

bacı: genç kadınların birbirine sesleni i.

bahıncı: bakınca.

b lum: bakalım.

ban : parma ın.

bannah: parmak.

ba ak: hasattan sonra çocukların topladı ı arta kalan ceviz.

battal: kahraman.

bekit: belki.

bel barak: Co rafi konumuna göre yer adı.

belberler: berberler.

beninki ~ beni ki: benimki.

bés ~ b : be .

bıldırhı: gecen yılki.

bıyık: kilit ta ının yanlarında asma dalları ekinde yapılan abartmalı motif.

bî ~ bi: bir.

bilemedi : (bilmedin) yahut.

billen-: birle mek, toplanmak.

binermek: bürünmek.

bissin: bilsin.

bi irgeç: ince, çabuk yanan çubukçuklar.

bi irici: dilenci.

boduç: küçük testi.

b n: bugün.

Bozuk: Türkmen boyu (<boz+ok).

bur : burayı.

buvacı: obur.

buzalamak: buza ı do urmak.

cafiye: kadın adı.

cannar: canlar.

carı: acele.

cefaynan: cefayla.

cehri: barut a acı (rhamnaceae), meyvesi boya maddesi olarak kullanılan dikenli bir a aç ık.

cennarete: ahrette.

cızlaved: plastik ayakkabı.

cibit: ıslak.

cingi: sert kaya.

cingiller: boncukçular.

cüllük: kısa boylu.

çakıldak: ambarların ah ap kapılarının kilidi.

çalı ıyoh: çalı ıyoruz.

çalma: mayalama.

çara: ince çürük bez.

çar asılar: çar ı a asılılar.

ça it: edepsiz adam.

çatlunun (Mehmet): isim, lakap.

çeçi: harmandaki sap saman.

çente: çanta.

çete ceviz: çocukların bir birlerinin cevizlerini kırma oyunu.

çevlik: çevrilen arazi.

çıldı: çıktı.

çirahması: iskeleti.

çırpalık: ince çubuk.

çiplik: eytan tırna ı, tırnak nasırı.

çitlim: küçük üzüm salkımı.

çot: sakat, çolak.

çördü ün: armut.

d : daha, henüz.

daar: mendillerden ku ekinde yapılmı bohça, da arcık.

daar daar oyunu: çocuk oyunu.

dadak: çocukların yemesi için pi irilen tatlı.

daline: dalına.
d yim: daima.
daylı: büyük çıban.
del nlı: delikanlı.
den var-: buyurun gidin.
deni -: de i -.
de indi iynen: de inmesiyle.
devlik: gigantismus, bir hastalık.
dımbıl: kısa boylu bir aile (<tombul).
dımuklar: cimriler.
dın: ceviz dökme sırası.
dın (Ali): ceviz çırpıcısının lakabı.
diller idin: derlerdi.
dimi: kadın alvarı.
dimiden: deminden.
d nci: deyince.
diyo: diyor.
dolaz: bir çe it tatlı.
domaç: altın yıldızlı çizme veya kılıç.
dölek: do ru, düzgün.
döt bi : dört bin.
dövlet: devlet.
dudu: gençlerin ya lılara sesleni i.
dudumu hu: dudumunki.
du ul: dünür.
düny nın: dünyanın.
dü ündü üynen: dü ünmesiyle.
ebe: babaanne.
edirek: yedi renk.
e di: küçük çapa.
e seri: ekseriyet, ço unluk.
ekmenen: ekmekle.
elevcik: ba evi.
eliñd : elinde.
emmi: amca.
epi ik: beceriksiz.
esbere safirin: Ar. esfel-i sâfilîn “a a ıların a a ısı”.
esgiden: eskiden.
et top: küçük plastik el topu.
faku a ı: fâkih o ulları, yer adı.
fanıla-: u uldamak.
fasa: aldatma.
ferfeneye: yemekli davete.
fı kı: yaramaz kız çocu u.
filikçiler: keçiciler.
firek: anahtar, anahtarın uç kısmı siviri ise *erkek firek*, uç kısmı delik ise *di ifirek* denir.
fit: üphe.
fiyet: fiyat.
adınnarıman: kadınlarla.
aharıh: kalkarız.
al-: kalmak.

gamga: yonga.
arı: karı.
gâve: kahve.
gavni: kavli.
gavurga: kavurga.
ayrı: gayrı, artık.
gayrın: gayrı.
geberyatlık: uyumadan önce yenilen yemek.
geçalesi: keçi kales, ba ismi.
g dec h: gidece iz.
geldidin: geldiymi.
gelec mi : gelecekm .
gelinik: geliniz.
ge di: geçti.
getiriler: getirirler.
getirrik: getiririz.
gevur: gavur.
gıcıla-: gıcırdamak.
gıfır: ba zararlılarından ha arat.
gıh: kırk.
gısaç: kısıkaç, keski.
gısmık: cimri.
ıvı damø: kıvı damaya.
g : kız.
gibin: gibi.
giledis: çakıllı, rumca adına göre.
gıtdı: gitti.
gobiller: gevezeler.
ç: göç.
ol: göl.
gölek: sokaklardaki küçük su birikintisi, gölcük.
golük: kızma ifadesi, kılıbık.
gop: (*kö- “ço al-”) çok.
oparahdan: ko arak.
r-: gör-.
gora: ba evinin kapısına tahtadan yapılan sürgülü emniyet sistemi.
rümceyik: görümceyiz.
sder-: göstermek.
zel ~ gozel: güzel.
züyü : gözün.
göz kirası: hasat zamanı kom ulara da ıtılan ceviz.
gûlam: soyadı.
ulucemissi : gülecekmi sin.
: gün.
gunnasın: yavrulasın.
gursah: kursak.
uru-: kurumak.
uruld nda: kuruldu u zaman.
guzden: güzden.
gündo du: i yeri adı.
güveren: gö eren, ye illenen.

haf: âb, su.
haflı: ba ismi.
hala: ya lı kadın.
hamala: dere mahalleli bir kadın (<*Hammâlî* “bir Türkmen boyu”).
hantep: Antep.
havas: heves.
hazim: soyadı.
hecil dü mek: utanmak.
helki: süt ta inan kap.
hemin... hemin...: hem... hem.
herifinen: herifle.
herke ~ herki: herkes.
h: sı , az, hafif.
himdi ~ hind ~ hindi ~ hincik ~ indi: imdi.
hobucuk: obur.
hol: fol.
hondu: durmadan yiyen (<*Hundi* “adana sis yörükleri”).
hont: kalça kemi i.
horanta: ev efradı.
hosan: uçurum, vadi gibi açık.
hotoz: topuz, saç süsü, taç.
hotozluun (Osman): isim, lakap.
hömer-: kar ı gelmek, sözle lafa tutmak.
hömert: ba ismi.
ıçıl: azıcık.
ih-: diz üzerine çökmek.
ılgın: at, yıldı.
ı ik topu: öminelerde bebe i temsil eden yuvarlak kabartmalı iki ta motif.
ı kın: uçkun, filiz.
içleme: cevizin iç tutmaya ba laması.
ik ne bi: iki günde bir.
il n: le en.
imir: imir üzümü (< mirli “ıbad Arap taifesi”).
i: ine in.
inez: sıska.
iraf: raf.
ireis: reis.
i d: i te.
i leme: peynirli yufka.
iti: edilen ey.
iti pindir: çok olgun peynir .
itilemi: edilmî , pi mi .
itlet-: sürmek, itin önüne atmak.
ivitlemek: evetlemek, tekrarlamak.
ka nızı: ka nısı.
kara yivlek: ucu körelen ürünlerin di ve uçlarının açılması.
karabuludu: siyah bir üzüm çe idi.
karain: eski höyüklerine göre.
kaz aya: tarlada iz bırakan alet.

kem: az, eksik anlamında Farsça kökenli bir kelime.
kemçik: kızma ifadesi, avrat kılıklı.
kepez: bir kaya çe idi.
keres: tuzlumsu.
ke ik: imece, sıra, nöbet.
ketlez: basık burun.
keyi: ke i .
kıvra-: kımıldamak.
kızılcin: özyayla, inanı a göre.
kilav: külek, tahta kova.
kilit ta v: kapı in aatında “s” ekinde kutsalı ı olan yılan motifi.
killik: kayaç durumuna göre.
kitir ~ ketir: sert, ta lık yer; lav akıntıları.
kor: kör.
or: kör.
rgelik: gölgelik.
korkmaz: i yeri adı.
oy: köy.
köftür: bir çe it pestil.
köpeklik: sanayi kar ısındaki köpeklerin gezdi i ba lar.
kössü: köstebek (<közsüz köpek).
kö ekta: yer adı.
kö k minare: yöresel minare formu .
kuçu: köpek yavrusu, enik.
kupe: küpe.
kurruk: e ek yavrusu, sıpa.
kurtdo an: i yeri adı.
kuyulutalar: sularına göre yer adlandırması.
kühür: küfür.
küllüce: do al özelliklerine göre yer adlandırması.
külünk: iki tarafı da sivri kazma.
küssük: kaldıraç.
lakcırın (Osman): isim, lakap.
lavgar: çok konu kan.
lav ar: geveze.
letibe: soyadı.
losan: noksan.
lökkü: lökge , a ır davranı lı.
m risem: me er.
ma ala: özlerdeki toprak parçaları, çok küçük sulu arazi.
ma atlık: Müslüman olmayanların mezarlı ı.
matracı (Osman): isim, lakap.
mejlis: meclis.
Melavbululu: Melegübü, Derinkuyu’nun eski adı.
menevi: çeli e su verme.
merav: geceleri özlerin içinden gelen kes, ba la, kaçırma gibi ba rı ma seslerin duyulması.
merdin: sert, engebeli kayalık.
mesmiye almamak: önemli saymamak.
metel: masal.

methiye: soyadı.
mezer: mezar.
möhlüzün: bir i te parasını kaybetmi ki i.
möhre: nacaklara delik açan alet.
muh net: muhannet.
mut: muti, ba lı olma.
mutahhare: kız ismi, temiz.
nahl: Ürgüp dü ünlerinde süslenen bir a aç (<Ar. *nahl* “hurma dalı”).
nahl övme: dü ün a acı süslemesi ve yapılan e lence.
nalın: takunya.
nanaklar: aptallar.
nanunî: atı tırmalık yemi , (lehçelerde kahvaltılık anlamında Farsçadan geçen nanu te sözü var).
naptlar: ne yaptılar.
navrak: surat, yüz.
nettin ~ nittin: ne ettin.
nokta: matkabın delme i lemini kolayla tıran alet.
ecek ~ o rec k: ne görecek, ne yapacak.
nöracam: ne yapaca ım.
odl na: oldu u için.
ohra: çıban.
o ce: ökçe.
olçumluk: bilmi lik.
ması: olması.
osun: olsun.
ösüz: öksüz.
süz: öksüz.
otus: otuz.
ökle:- tökezlemek.
ö : öteki gün.
öz: Göre yolundaki sulanabilen topraklar.
pakliyen: paklayan.
parsı:- ezilmek.
patlak: bo kesecikleri olan bodur a aç.
pelverde: ayva tatlısı.
pembi: pembe.
pendir: peynir.
per yav anı: da lardaki ifalı bir bitki (teucrium polium).
piren ~ püren: sık ot ekinde çalılık, poleni bol olan ve hastalıklara iyi gelen bir ot, (erica).
pürenli: yer adı.
püsük: pi ik, kedi.
rapur: rapor.
sa senmek: elini kaldırarak kar ı koymaya hazırlanmak.
Salur: oymak ismine göre yer adı.
sam vur:- rüzgarlı havalarda bitkinin kuruması.
sandıeminler: sandık eminleri.
sengi: uyu uk, sersem.

senirin: ba ismi.
serbez: serbest.
sıcah: sıcak.
sı ırlı: yeti tirilen ürüne göre.
sıkkıran: i yeri adı.
sıracalı: sırna ık.
siyanet: koruma.
so na: sonra.
soldu m'ola?: soldu mu ki?
söyles ne: söyleyeneze.
sütemen: soyadı.
afahdan: afak vakti.
alval: alvar.
anadar: yaba tutan.
a ırmaz: i yeri adı.
atır: soyadı.
ekernaz: kız ismi.
emi: soyadı.
ırahne: ıra hane.
iveme: ba sahibinin ırgatların karnını doyurması, tavlamaşı.
o ~ : u.
nu hu: ununki.
orhut: çapak.
ubart: ubat.
tafana ~ tuv na: tandır evi, tokhane.
tahra: a aç dallarını kesen alet.
talla: tarla.
tando an: i yeri adı.
ta kö k: müzik dinletilerinin yapıldı ı ta oymacılı ıyla süslenmi evin en güzel kö esi.
taymak: aniden uzakla mak.
tebelle : musallat.
tetir: ceviz kabu unun içindeki kolay solmayan boya maddesi.
tingır: tıngır, bo .
tır: uzun.
tırhaz: karanlık yer.
tırhınlı: hastalıklı.
tırpan örsü: a aca çakılıp tırpanın a zını di lemeye yarayan alet.
tıskalı: hastalıklı.
topr : topra ın.
tosba a: ambarların ah ap kapılarının kilidi.
tu men: ulu ki i.
tuturuş: çok ek i.
tübel: bütün.
ucasar: Uçhisar.
uçun:- pi man olmak.
u run: hırsız.
umsuluk: umsunuk, dilenci.
urup: bir kilo.

utlanma: yardıma gelmeyen kom ulara utanmasalar da ikram edilen ceviz.
üçün: için.
ümü : soyadı.
Ürgüp: Ürgüp.
Ürgüdlü ~ Ürgeylü: Ürgüplü.
üstüm ol-: adet görmek.
varangelen: halı dokuma tezgâhındaki el aleti.
varımı : varımı .
vı la: ba adı olarak kullanılan Rumca bir isim.
ya lk: bohça.
yalbırdak: çıplak, yalın ayak.
yalım: de er, kıymet.
yan baskı: ürüne kertik açmak için kullanılan alet.
yapal: gövdesi düzgün olmayan.
yapıkbasan (iükri): isim, lakap.
y rni: sırt.
yedi kat: orta boy top.
yem : yeme i.
ye itden: yeniden.
yıha : yıkayın.
yîmi: rirmi.
yimbe : yirmibe .

yiñiden: yeniden.
yoharım: yukarı.
yonan: Yunan.
yonu çekiçi: iki taraflı, a zı dikey olmayan, yatay yontma aleti.
yo sa: yoksa, yahut, veya.
yö ümsüz: u ursuz.
yualla-: yuvarla-.
yu : yük.
yunak: hamam, banyo.
yurtbilir: i yeri adı.
zaar: zahir.
zab nan: sabahleyin.
zabatdan: sabahleyin.
z r: köpek yavrusu.
zari: fakir.
z tin ~ z tinek: zaten.
zebiha: soyadı.
zeman: denilen o lan evi e lencesi
zıbarı: alacahisar sanca ina yerle enler (<zıbar yat)
zurnay da: zurnayı da.

KAYNAKLAR

- AYDIN Mehmet, “A ız Ara tırmalarında ç Göç Sorunu: Samsun Örne i”, **Samsun Sempozyumu 2011**, 13-16 Ekim 2011, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun 2011, s. 1-4.
- B RAY Nergis, “Cumhuriyet Döneminde A ız ve Lehçeler Üzerine Yapılan Çalı malar”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, Karaman Valili i Yay., Karaman, 2005, s. 213-223.
- BOZ Erdo an, “A ız Atlasları”, **Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları**, C: 3/3 Bahar, 2008, s. 152-166.
- _____, “A ızbilimi Terimleri Sözlü ü Üzerine”, **Diyalektoloji A ız Ara tırmaları Dergisi**, S: 2 2011, 1-6.
- BURAN Ahmet, “Türkiye Türkçesi A ız Atlasının Önündeki Sorunlar”, **Diyalektoloji A ız Ara tırmaları Dergisi**, S: 1/K1 , 2010, 15 s.
- DEM R Nurettin, “Alanya A ızlarında imdi'nin Varyantları”, **TDAY-Belleten 1995**, TDK yay., Ankara (1995), s. 99-114.
- _____, “Kıbrıs A ızları Üzerine Notlar”, **Scholarly Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson. Lars Johanson Arma anı**, Ankara (2002). s. 100-110.
- ECKMANN Janos, “Anadolu Karamanlı A ızlarına Ait Ara tırmalar I. Phonetica”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Co rafia Fakültesi Dergisi**, C. VIII 1950, s. 165-200.
- ERGÜN ÜNSAL Asuman, “Karamanlı Türklerin Sözlü ve Yazılı Edebiyatında Atasözleri”, **1. Uluslararası Nev ehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 2. Cilt, 16-19 Kasım 2011, Nev ehir Üniversitesi Yay.:** 2, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, 275

- 📖 GÜNE Bahadır, “Kar ıla tırmalı A ız Ara tırmalarının Önemi Ve Türkiye’deki Kar ıla tırmalı A ız ncelemeleri Üzerine Bir Deneme”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi**, S: 1/4 2012, s. 20-4
- 📖 KARAHAN Leylâ, “Anadolu ve Rumeli A ızlarının En Eski Kaynaklarından Biri: Gramer Kitapları”, **Turkish Studies / Türkoloji Ara tırmaları**, C: 6/1 K1 , 2011, s. 33-40.
- 📖 _____, “Küçük Türkistan”, **Bilig**, S: 2/Yaz, Ankara (1996), s. 135-139.
- 📖 KORKMAZ Zeynep, “Bartın Yöresi A ızlarındaki Lehçe Tabakala ması”, **Türk Dili Üzerine Ara tırmalar II**, TDK yay., Ankara 1995, s. 227-249.
- 📖 _____, “Anadolu A ızları Üzerindeki Ara tırmaların Bugünkü Durumu ve Kar ıla tı ı Sorunlar”, **TDAY Belleten Dergisi 1975-1976**, TDK yay., Ankara (1976), s. 143-172.
- 📖 KURT Yılmaz, Haberler: “Osmanlı Türkçesi Çalı tayı’nın Ardından”, **OTAM**, S: 30/Güz, Ankara (2011), s. 225-230.
- 📖 ÖZKAN Nevzat, “Kayseri ve Yöresi A ızları Üzerine Yapılan Çalı malara Bir Bakı ”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, E. Ü. Sos. Bil. Enst., S: 7, Kayseri (1996), s. 265-277.